

POLSKA OŚWIATA POZASZKOLNA

DWUMIESIĘCZNIK

ZWIĄZKU POLSKIEGO NAUCZYCIELSTWA
SZKÓŁ POWSZECHNYCH POŚWIĘCONY
SPRAWOM OŚWIATY DOROSŁYCH

T R E Ś Ć :

	Str.
ALEKSANDER PATKOWSKI: <i>Wychowanie czynnych obywateli</i>	
<i>Rzeczypospolitej</i>	257
<i>Sprawozdanie</i>	276
MATERJALY	306
Z RUCHU OŚWIATOWEGO W POLSCE	315
Z RUCHU OŚWIATOWEGO ZAGRANICĄ	316
PRZEGLĄD PISM	317

WARSZAWA.

NAKLADEM ZWIĄZKU POLSKIEGO NAUCZYCIELSTWA SZKÓŁ POWSZECHNYCH
ADRES ADMIN. UL. ŚWIĘTOKRZYSKA 30, m. 11; TEL. 269-49; SKŁAD GŁÓWNY
TAMŻE. PRENUMERATA ROCZNA 8 zł. POJEDYŃCZY Nr. 1 zł. 50.

L'ÉDUCATION POST-SCOLAIRE EN POLOGNE

BULLETIN BIMENSUEL

DE L'ASSOCIATION DES INSTITUTEURS D'ÉCOLES
PRIMAIRES CONSACRÉ A L'ÉDUCATION POST-SCOLAIRE

S O M M A I R E :

ALEKSANDER PATKOWSKI: <i>L'éducation des citoyens actifs de la République</i>	p. 257
<i>Compte rendu du travail de l'Association des instituteur des écoles primaires dans la region de l'éducation post-scolaire</i>	„ 276
DOCUMENTS	„ 306
CHRONIQUE DE L'ENSEIGNEMENT POST-SCOLAIRE EN POLOGNE.	„ 315
CHRONIQUE DE L'ENSEIGNEMENT POST-SCOLAIRE A L'ETRANGER.	„ 316
REVUE DES PÉRIODIQUES	„ 317

V A R S O V I E

L'ASSOCIATION DES INSTITUTEURS D'ÉCOLES PRIMAIRES
123, RUE MARSZALKOWSKA — POLOGNE.

WYCHOWANIE CZYNNYCH OBYWATELI RZECZYPOSPOLITEJ.

Oświata pozaszkolna w Polsce współczesnej.

I.

Poeta francuski, Karol Péguy, poległy w czasie wielkiej wojny europejskiej, — powiedział, że wychowanie nie zna kryzysów. „Przewrót w wychowaniu jest wyrazem kryzysu życia”.

Przeszliśmy i przechodzimy po wielkiej wojnie jedne po drugich kryzysy życiowe; jesteśmy ich świadkami i system wychowawczy nie nadąża za temi zmianami, zachodzi nawet obawa ciągle się powtarzająca, że wychowanie nie jest w stanie dzisiaj uczynić nas dostatecznie przygotowanymi do życia.

Już z tego tytułu należałoby szukać podstaw ogólnoludzkich, „prawd żywych”, któreby się stać mogły ideą przewodnią wychowania szkolnego dziatwy i młodzieży, oraz pozaszkolnego — dorosłych.

Ale i tutaj nasuwają się wątpliwości.

Zasady J. J. Rousseau, dające „Emilowi” zawód, którego nigdy nie straci, zawsze jednako zaszczytny, podnoszący do godności człowieka, — są tak związane z zawodem, który wykonuje, że niezależnie ich traktować nie można. Wartości abstrakcyjne, czyste i niezależne wartości ludzkie nie mają same dla siebie znaczenia, jeśli nie są związane z konkretną rzeczywistością. Związek ten przejawia się w działaniu człowieka, w czynnym ustosunkowaniu się do zjawisk, zachodzących w życiu zbiorowym, jest dla nas bezpośrednio danym terenem przejawów wartości ludzkich, jest również miarą oceny.

Nie jest rzeczą możliwą traktować ideał wychowawczy: 1) niezależnie od działania, od czynnego przejawiania się w życiu, 2) uniezależnić go od danej struktury życia społecznego. Ideał wychowawczy będzie kwintesencją funkcji społecznych nader różnorodnych; cele „duchowe” ideału wiążą się ściśle z „praktycznymi”, konkretnymi potrzebami, ograniczonymi terytorjalnie i zmiennymi w czasie.

Zróźnicowanie życia społecznego, zależne od natężenia sił zbiorowych, układu różnorodnych warunków na danym terytorjum, sprawiło, że dzisiaj jeden ideał wychowawczy, jeden system, wszystkich i wszędzie obowiązujący trudny jest do pomyślenia.

Średniowieczna synteza wychowawcza „civitatis Dei”, miała ograniczony zakres oddziaływania; już romantyzm wniósł anarchję w ideologję wychowawczą.

Dzisiaj musimy przyjąć, że każde ugrupowanie będzie konstruować swój ideał wychowawczy w swoim środowisku i na własnym terenie; konstrukcje pomienione, ograniczone w czasie trwania, zależnie od przeżywanych kryzysów życia, będą stale ulegać zmianie.

Zmienność konstrukcyj wychowawczych jest koniecznym następstwem coraz bardziej wzmagającego się tętna życia.

Zbliżenie się różnych systemów wychowawczych, wpływy i oddziaływania wywoływać muszą wzajemne starcia; utrzymują się tylko stanowiska silne, kosztem słabszych i mniej przystosowanych do zmienności i do pośpiechu współczesnego życia.

Idziemy ku wielkiej przyszłości, wysubtelnionej i wyszlachetnionej po ludzku przez powołanie wszystkich do czynnego udziału w jej tworzeniu i trudno dzisiaj przesądzać, które ugrupowanie i czyj ideał zdobędzie sobie rolę większej powszechności, czy też żaden z nich. Rola nasza ograniczy się wtedy jedynie tylko do ciągłego, wytrwałego dążenia, wzmagania siły napięcia naszego działania, woli i czynów. Największą radością naszą w działaniu będzie wiara, że przez nie ustawicznie zbliżamy się do prawdy i podnosimy godność człowieka.

II.

Rzeczpospolita Polska znalazła się w szczególnie trudnem położeniu: przeżywa ogólny kryzys życiowy powojenny i buduje nowe podstawy odrodzonej państwowości. Obywatele Rzeczypospolitej nie tworzą jednolitej grupy państwowej, ani też podział terytorjalny ugrupowań nie jest wyrazem rodzimej tradycji państwowej. Ten uwarunkowany przeszłością, ale obcy z punktu widzenia terażniejszości, — świat pojęć tworzy podstawy naszego życia współczesnego w stosunku do każdego przejawu pracy ludzkiej, umiejętności rządzenia sobą i innymi w Polsce.

Tradycja niepodległościowa jednolitą nie była i być nie mogła nie tylko w świecie pojęć, ale nadewszystko w terytorjalnem ugrupowaniu. Jako samoobrona narodowa tworzyła najwyższe wartości, bliskie literaturze romantycznej; cały ten świat tak już jest daleki od obecnie przeżywanej rzeczywistości, że nie może być podstawą i punktem wyjścia dla konstrukcyj wychowawczych. Jako czynnych obywateli Rzeczypospolitej wychowuje nas przypadek, dobra lub zła wola naszego życia partyjnego.

Jest to tak zwane przez Florjana Znanickiego „samorzutne wychowanie społeczne”,¹ przypadkowe i dorywcze, niewspółmierne z poziomem narodowej kultury Polski.

¹ Florjan Znanicki: *Szkice z socjologii wychowania*. Ruch pedagogiczny. 1924. Nr. 7—8.

Pozostawienie tych wpływów własnemu losowi, nigdy sprzyjać nie będzie poczuciu państwowej przynależności, zawsze bowiem program partyjny, ustosunkowanie się do tych czy innych koniunktur politycznych, górować będzie nad czynnikami, obejmującymi członków wspólnoty państwowej w jedną całość.

Ugrupowania terytorjalne stwarzają dzisiaj jeszcze atmosferę demagogicznej i przeraźliwie płytkiej konkurencji, miast zindywidualizowanego w sposób naturalny współdziałania.

System pracy społeczno-oświatowej, jaki u nas stosują towarzystwa oświatowe z czasów przedwojennych, zgoła się z temi faktami nie liczy i uważa, że przez podnoszenie uczuciowych pierwiastków narodowych dojdzie do wyrobienia poczucia państwowej przynależności, a przez kształcenie lub narzucanie „opinji narodowej” wpłynie na urobienie jedności państwowej.

Oczywista, że ten kierunek nosić musi wszystkie cechy subiektywnego działania i prowadzić do jednostronnego kierunku pracy, całkowicie uzależnionego od ludzi, którzy ją inicjują lub wykonują. Poza tem nie liczy się z rzeczywistością. Współczesne życie społeczne narodu najściślej wiąże się z konstrukcją polityczną państwa i nadewszystko pamiętać należy, że w dzisiejszym układzie stosunków społecznych zagadnienia konstytucyjno-państwowe są najdonioślejsze i najpilniejsze; one muszą być punktem wyjścia każdej planowej pracy wychowawczej.

Z tego stanowiska rzecz biorąc, kwestja urabiania s p o ł e c z n e j ś w i a d o m o ś c i p r a w n e j wysuwa się na czoło, a z nią kształcenia woli zbiorowej w ramach norm prawnych. Oczywiście, że nie jest to takie proste i łatwe w okresie walk wewnętrzno-państwowych, gdy przekraczanie prawa jest zjawiskiem stosunkowo częstym, a wola zbiorowa podporządkowana częstym zmianom władzy naczelnej w państwie, reprezentującej najczęściej jedynie różnorodność przypadkową przegrupowań społecznych. „Doświadczenia jednak życia codziennego wskazują nie tylko na ochłodzenie stosunku i zobojętnienie względem państwa, ale również dostarczają wiele przykładów podporządkowania i poczucia przynależności w zakresie świadomego życia duchowego²”.

Te właśnie przejawy stanowić muszą punkt oparcia i „drogę wyjścia” dla planowego wychowania państwowego czynnych obywateli Rzeczypospolitej, zwanego inaczej „oświatą pozaszkolną”.

Pogłębienie świadomości działania grup społecznych, przeciwstawione wpływom „samorzutnego wychowania społecznego”, wszelkiej jawnej lub ukrytej demagogji, jest wewnętrzną obroną państwa, zabezpieczeniem przed wszelkimi możliwościami i niespodziankami, jest obroną wartości pracy pokoleń, kultury państwowej Polski współczesnej.

² Alfred Vierkandt: *Gesellschaftslehre*. Hauptprobleme der philosophischen Soziologie. Stuttgart. 1923, str. 334.

Plan i program wychowania państwowego wymaga szeroko zakreślonej akcji ze strony przedewszystkiem reprezentującej państwo, stojącej na straży konstytucji, nie zaś od jej subiektywnych interpretatorów, częstokroć zasiadających w rządzie. Nie tworząc jednolitej grupy państwowej, nie mamy w stosunku do konstytucyjnych podstaw życia zbiorowego programu działania, sankcjonowanego nie tylko prawem lub przymusem, ile nadewszystko poziomem kultury politycznej państwa.

Możnaby wskazać, jak u nas ludzie „jednomyślni”, przyznający się do jednego programu, odmiennie reagują i przejawiają swą rolę w zbiorowym działaniu społecznym własnej grupy. „Samorzutne wychowanie społeczne” życia partyjnego unieruchamia jedynie reakcje jednostek lub grup, narzucając im swoją wolę, co nie tylko nie powiększa wewnętrznej treści świadomego zbiorowego działania, ale przyczynia się do ograniczenia aktywizmu społecznego.

Brak programu systematycznego wychowania czynnych obywateli kraju, co się wybitnie ujawnia w prześląkniętem partyjnościami życiu religijnem, powoduje, że społecznie jesteśmy stale wyczerpani i w stosunku do potrzeb mało produktywni.

III.

Istnieją poważne wątpliwości, czy obecne warunki naszego życia państwowego sprzyjać już mogą powstaniu programu, czyli konstytucyjno-państwowego ideału wychowawczego.

Czas jest bowiem tutaj czynnikiem miarodajnym.

Polski państwowy ideał wychowawczy musi być wynikiem wewnętrznych przemian ekonomicznych, socjalnych i t. d., które u nas są ciągle jeszcze w stanie wewnętrznego zaognienia i buntu. Nie o pisaną bowiem chodzi konstytucję, ale o jej codzienne doświadczenia w normowaniu życia państwowego; one dopiero są wyrazem kształtowania się państwowej świadomości prawnej.

Tymczasem dookoła nas, niemal wszędzie, w państwach zachodnio-europejskich ten ideał wychowawczy istniał, miał swoje tradycyjne oblicze, a dzisiaj jedynie ulega wybitnej rekonstrukcji, spowodowanej kryzysem życia powojennego.

Konserwatyzm wyspiarski anglika, pojmujący sprawę „charakteru” w sposób wybitnie ograniczony, jeśli chodzi o wychowanie społeczne, wierzył w „instynkt, doświadczenie, zdrowy rozum, fakt, rzeczywistość i zawsze, jak *deum ex machina*, w wyjątkowych okolicznościach, w *genjusza*”. Stąd wynikła „nielogiczność instytucyj angielskich i stało się faktem, że pozbawione ładu, pełne wrodzonych sprzeczności, zasłużyły na największą sławę, a przez naczelną swą istotę — nabrały cech trwałości³⁾”.

³ A. E. Zimmern: *The Evolution of a Citizen*. W książce zbiorowej Brytyjskiego Instytutu wychowania dorosłych: *The Way out*. Oxford. 1923, str. 25.

Całe jednak ciężkie doświadczenie wielkiej wojny zmusza, jak mówi socjolog A. E. Zimmern, „do przemiany przyzwyczajęń umysłowych anglika”, do przemiany tego wszystkiego, co tworzy bogatą i wszechmocną stronę jego świata podświadomego.

Przeżył zgiełk wojenny i jak legenda powtarzane będą opowieści o zwyciężonych i pobitych. „Cała nasza moc obecna żyje w świecie wewnętrznym”. I zapytuje A. E. Zimmern: „czyż to żywe doświadczenie wojny nie jest dowodem, jak cała istota osobowości angielskiej winna ulec przemianie, uszlachetnieniu i użytkowaniu siłą bezpośredniego bodźca, jakim będzie odnalezienie nici przewodniej dla angielskiego zagadnienia wychowania dorosłych?”.

Na drugim krańcu Europy, we współczesnej Rosji, na analogiczne pytanie odpowiada Trockij⁴: „musimy się nauczyć dobrze pracować: dokładnie, porządnie, ekonomicznie. Rosja sowiecka potrzebuje kultury pracy, kultury życia, kultury egzystencji... Nie ma takiej dźwigni, któraby od razu podniosła kulturę. Niezbędny jest tutaj długi proces samowychowawczy klasy robotniczej, a jednocześnie i zaraz za nią włościactwa”.

Jak to należy rozumieć?

„Najważniejszym czynnikiem sowieckiego stanowiska międzynarodowego”, pisze Trockij, „jest obrona państwa, a więc przede wszystkim czerwona armja. Ale w tej najważniejszej dziedzinie zadania nasze w obecnej chwili ogniskują się w dziewięciu dziedzinach w pracy kulturalnej: podnieść poziom armji, uczynić ją bezwarunkowo piśmienną, nauczyć ją posługiwać się notatkami, książkami, mapami, przyzwyczaić do zewnętrznej czystości, ścisłości, dokładności, wyrobić zmysł oszczędności i obserwacji”. Nie żadne cuda, ani „system laboratoryjny” stworzy „proletarjacką kulturę”, jeno „podjęta codzienna kulturalno-społeczna praca”. Trockij twierdzi, że rada Lenina odwrócenia uwagi od polityki w stronę kultury, jest radą polityczną, w zwyczajowo utartem rozumieniu „polityczności”.

I najbliższy nasz sąsiad od zachodu poddaje wszechstronnej analizie przemianę wewnętrzną dzisiejszego życia społecznego, jaka dokonała się po wielkiej wojnie europejskiej. „Od paru stuleci państwo było panującym wyrazem życia społecznego w Niemczech; do tego stopnia, że całe pokolenie upatrywało w państwie punkt ciężkości życia i całe swoje postępowanie układało w zależności od państwa. Poniekąd na naszych oczach rozgrywa się proces podkopywania tego stanowiska⁵”. Sprawcą tego procesu jest, zdaniem autora, życie gospodarcze; jego rola przypomina stosunek kościoła do państwa w rozkwicie średniowiecza. „Państwu, które

⁴ L. Trockij: *Woprosy byta*. Moskwa. 1923, str. 8.

⁵ Paul Honigsheim: *Die Gegenwartskrise der Kulturinstitute in ihrer soziologischen Bedingtheit* — w książce zbiorowej *Versuche zu einer Soziologie des Wissens*, wyd. pod red. Maxa Schelera. München. 1924, str. 445.

urościło na węglu i żelazie, przeciwstawia się nowa, wielka siła". Autor przewiduje, że wielką tutaj rolę odegra obok czynnika gospodarczego — odnowiony kościół katolicki „przez swą siłę pokrzepiającą (L a b i l i t ä t) na polu stosunków politycznych, towarzyskich i ekonomicznych; dlatego część funkcji, dzisiaj wypełnianych przez państwo, zwłaszcza na polu oświaty, będzie mu znowu odebrana i przez kościół oraz organizacje gospodarcze bezpośrednio prowadzona”.

Cały ten kryzys, jaki przeżywamy, wskazuje, że powrót do „wczorajszej społeczności jest dla Europy niemożliwy” w zakresie dzisiejszej świadomości i poczucia odpowiedzialności. Wyłaniałyby się zatem jakieś nowe możliwości przegrupowań sił społecznych, nowe syntezy, — oczywiście, nie powtarzające zgoła form życia społecznego przeszłości.

Zrozumienie konfliktów współczesności z dotychczasowymi formami współżycia ludzkiego i odnalezienie najwłaściwszej i najodpowiedniejszej drogi dla ideału wychowawczego, to nasze najbliższe i najważniejsze zadanie.

Józef Wilbois na terenie stosunków francuskich umacnia to stanowisko twierdzeniem, że celem nowego wychowania jest przygotowanie „materiałne i moralne do życia w przyszłym społeczeństwie”⁶.

„Państwo, zwłaszcza francuskie, straci wiele swoich przywilejów dzisiejszych”... ustępując miejsca zasadzie: „zarządzania dobrem zbiorowem”. W okresie wielkich syndykatów, karteli i związków państw potrzebna nowa dyscyplina społeczna. Żyjemy w okresie głębokich przemian wewnętrznych człowieka i społeczności ludzkiej. „Jeśli ludzkość jest istotą wszystkiego”, pisze Wilbois, „wszyscy, mający poczucie odpowiedzialności, powołani są do kształtowania nowego człowieka. Kierownik przedsiębiorstwa w stosunku do swych współpracowników, prezes syndykatu w stosunku do swych robotników, pisarz wobec publiczności, nauczyciel, ksiądz, lekarz i ojciec, słowem prawie cały świat, wszyscy są wychowawcami, zwłaszcza w epoce, która domaga się przebudowy całego, dotychczasowego porządku. To wychowanie nie jest określonym zawodem — jest funkcją wszystkich zawodów”.

IV.

Państwo polskie znalazło się w tej epoce zdane na siebie, na samodzielny twórczy wysiłek, któryby uzgodnił kryzysy przez wszystkich przeżywane z własną postawą, broniącą całości i żywotności narodu. Musi mieć państwo swoje własne wartości i zapewnione stanowisko, umożliwiające spełnienie roli należnej pracy pokoleń i kulturze polskiej. Osłabienie tempa jest wycofywaniem się ze sfery kulturalnych wpływów Europy, jest odsuwaniem państwa polskiego od zachodu.

⁶ Joseph Wilbois: *La nouvelle éducation française*. Paris. 1922.

Tymczasem życie wskazywałoby na zgoła odmienne potrzeby wewnętrzne. Winniśmy może przedewszystkiem urastać „na węglu i żelazie”. Wszystkich oczy zwrócić, wszystkie serca zespolić, wszystkie umysły nagiąć, wolę wszystkich wzmóc i skupić, aby pracowały dla państwa.

Musielibyśmy jednak Polskę unieść ponad dzisiejszy poziom konfliktów i przemian, rozgrywających się w Europie. Takie są u nas istotnie tendencje społeczno-oświatowe, wyrosłe na romantyzmie i żywcem dzisiaj stosowane.

Trudno się jednak obecnie zastawiać „młodszością cywilizacyjną”, gdy szybkość przemian społecznych wieku XIX-go wyzwoliła wszystkie warstwy społeczne do czynnej i bezpośredniej roli.

Spadła na żyjące pokolenie czynnych obywateli Rzeczypospolitej rola ponad miarę normalnych sił ludzkich. Ale w imię historycznej odpowiedzialności wykonana być musi. Wszystko, co wzmaga wolę zbiorową, aktywność społeczną, twórczość i produktywność wysiłku ludzkiego — podjąć należy.

I to jest zadaniem „oświaty pozaszkolnej” czyli wychowania czynnych obywateli Rzeczypospolitej.

Z pośród tych obywateli włościanin i robotnik odgrywa w państwie dzisiaj rolę najważniejszą, jako przedstawiciel pracy na roli i w fabryce. Z rozwojem miast praca rzemieślnika, kupca, urzędnika i t. d. urastać będzie, a z nimi wszystkimi o r g a n i c z n i e s p ł a t a ć się musi praca inteligenta polskiego. I oto musimy sobie zdać sprawę z tego, jaki jest poziom kultury społecznej chłopa, robotnika, mieszkańca miast i wsi oraz inteligenta polskiego.

Zbyt mało istotnego wiemy o stanie kultury dzisiejszego chłopca polskiego i robotnika, o przemianach i kierunkach rozwoju współczesnej wsi polskiej i miasta. Niezbyt dokładny kształtuje się w naszej świadomości obraz inteligenta polskiego oraz odgrywanej przezeń roli zawodowej i umysłowej w państwie polskim.

Nasze wiadomości w tym kierunku są zbyt fragmentaryczne lub nacechowane subiektywizmem. Najwyższy czas podjąć wszechstronną organizację badań w tym kierunku.

Żaden realny program pracy społecznej i oświatowej bez tych badań obyc się nie może; zawsze zdany będzie na los przypadku, pozbawiony rozumnych podstaw, kierowany mniejszej lub większej wartości intuicją, instynktem samozachowawczym, zazwyczaj grzebie wszelką planowość i otwiera drogę różnego rodzaju demagogji.

Kwestja organizacji badań społeczno-gospodarczych dla celów programowych pracy oświatowo-wychowawczej wymagałaby specjalnego omówienia. Ogólnie zaznaczyć należy, że organizacyjny związek placówek badawczych z samorządem terytorjalnym i gospodarczym jest niezbędny.

Równorzędnie określone być musi ideowe stanowisko wobec poznanej rzeczywistości społecznej Polski.

Dla działacza społeczno-oświatowego wyraża się ono we wzmoczeniu aktywności świadomego działania grup społecznych. Kształtowanie na tem tie przejawów twórczych i produktywnych jest jednocześnie pracą nad podnoszeniem wszechstronnem i indywidualnych i zbiorowych wartości ludzkich.

W praktycznym zastosowaniu wyrażać się to będzie w pogłębianiu kultury pracy, materialnych i duchowych wartości, kultury nadewszystko dzisiaj wysuniętych na czoło grup społecznych, więc włościańskiej, robotniczej oraz inteligenckiej lub rolniczej i fabrycznej, względnie wiejskiej i miejskiej. Można by te kategorie jeszcze bardziej wyspecjalizować i mówić o konieczności pogłębienia kultury chłopskiej, robotniczej, mieszczańskiej, więc rzemieślniczej, kupieckiej i t. d., inteligenckiej wiejskiej i miejskiej, zawodowej (nauczyciela, duchownego, inżyniera, lekarza, urzędnika wogóle, artysty, literata, dziennikarza i t. d.).

Praca nad wychowaniem czynnych obywateli kraju musi iść po drodze specjalizacji i obejmować w tej dziedzinie całość potrzeb materialnych i duchowych, które pogłębiają wartość pracy i kultury grup społecznych oraz świadomość działania. Jest to pokojowa samoobrona państwa przed demagogią polityczną „samorzutnego wychowania społecznego”.

Równorzędnie z podnoszeniem roli odnośnych grup — powstawać będzie rywalizacja społeczna chłopa, robotnika, inteligenta wsi i miasta, można nawet mówić o rywalizacji zawodowej!

Jest ona nieunikniona, gdyż wiąże się ściśle z siłą i rolą twórczą grup społecznych. Jeśli twórcza społecznie rola inteligencji obniżyć się będzie, albo da się wyprzedzić intensywności napięcia życiowego przez nią samą stworzonego, czego jesteśmy świadkami, praca fizyczna będzie brać nad nią górę. Jeśli rozwój społeczno-gospodarczy wsi nie dotrzyma tempa rozwojowi fabryczno-przemysłowemu miasta, ono odgrywać będzie w przewodnictwie społecznym rolę decydującą. W każdym wypadku starcie sił jest nieuniknione.

Słaba, instynktowna walka zawsze będzie groźna dla całości organizmu państwowego. Świadoma i podporządkowana naczelnej idei prawnopañstwowej jest tylko wzbogacaniem treści i roli twórczej sił społecznych.

Dla pracy nad wychowaniem czynnych obywateli Rzeczypospolitej otwiera się szerokie pole działania. Obejmie ono: 1) pogłębienie i rozszerzenie zakresu działania świadomości zbiorowej grup społecznych, 2) wzmoczenie aktywnych, twórczych i produktywnych sił społecznych, 3) podnoszenie zróżnicowanych kultur społecznych w zakresie tworzenia swoistych wartości materialnych i duchowych, 4) tworzenie własnego państwowego ideału wychowawczego, jako wyrazu żywej tradycji kultury polskiej, utrzymanej na poziomie dzisiejszych sił twórczych państwowej kultury europejskiej.

Aleksander Patkowski.

SPRAWOZDANIE

Z DZIAŁALNOŚCI ZWIĄZKU P. N. S. P. W ZAKRESIE OŚWIATY
POZASZKOLNEJ.

Oddajemy do rąk Kolegów sprawozdanie z dorobku działalności związkowej na polu oświaty pozaszkolnej za rok ubiegły — bilans gromadnej naszej pracy w dziedzinie społeczno-oświatowej. Rozczytanie się w nim i dokładne przyjrzenie zarówno całości, jak i poszczególnym częściom, ocena postępów pracy oraz jej braków będzie dla nas punktem wyjścia dla ulepszenia i rozwoju jej na przyszłość. Sprawozdanie nasze staraliśmy się skonstruować w formie jaknajbardziej przejrzystej, pragnęliśmy bowiem, aby się ono stało księgą doświadczeń dla Kolegów już pracujących, a źródłem informacji i pouczeń dla tych, którzy do niej dopiero przystąpić zamierzają lub na prace Związku w tym zakresie pragną wyrobić sobie należyty pogląd.

* * *

WYDZIAŁ OŚWIATY POZASZKOLNEJ.

I. *Regulaminy, programy pracy, adresy i skład osobowy.*

A. Piąty Zjazd Delegatów Z. P. N. S. P. uchwala, powziętą w dniu 9 września r. 1923 w Warszawie, polecił Zarządowi Głównemu zająć się sprawą oświaty pozaszkolnej na terenie Związku. Na podstawie tej uchwały Wydział Wykonawczy w dniu 6 lutego 1924 r. zatwierdził regulamin Wydziału Oświaty Pozaszkolnej Z. P. N. S. P., a kierownictwo oddał w ręce kol. Aleksandra Patkowskiego. Regulamin W. O. P. ogłoszony został w Nr. 3—4 „Głosu Naucz.” z dn. 29 lutego 1924 r. na str. 36—37, oraz w *Polskiej Oświacie Pozasz.* — r. 1924, zes. I-szy, str. 41—42.

Pierwsze organizacyjne posiedzenie W. O. P. odbyło się w dniu 21 lutego 1924 r., na którym zapoznano się z regulaminem, poczyniono pierwsze kroki dla zmontowania sieci organizacyjnej (Komisje Oświaty Pozaszkolnej przy Okręgowych Komisjach Związku) oraz omówiono program pracy, która iść powinna w 4-ch kierunkach: a) kształcenia instruktorów oświatowych (kursy instruktorskie); b) omawiania zagadnień społeczno-oświatowych (konferencje oświatowe); c) propagandy pracy oświatowej na zjazdach wojewódzkich i in. i d) kształcenia dorosłych i młodocianych.

Wydział O. P. jest Sekcją Zarządu Gł. Z. P. N. S. P. W skład prezydium W. O. P. wchodzi: przewodniczący, sekretarz i referenci: a) organizacyjno-regulaminowy, b) propagandowy i c) programowy.

Przewodniczącym jest kol. Aleksander Patkowski, sekretarzem — kol. Klemens Frelek, referentem org.-regulam. — kol. Aleks. Patkowski, referentem propag. — kol. Klemens Frelek, referentem progr. — kol. dr. Eustachy Nowicki.

Członkami W. O. P. są osoby, reprezentujące instytucje, których wykaz podajemy niżej.

Biuro Wydziału O. P. mieści się w Warszawie przy ul. Wspólnej 23, m. 12 i jest czynne od godz. 8 $\frac{1}{2}$ rano do 3-ej po poł. Telef. 503-50. Kierownikiem biura jest kol. Piotr Banaczkowski.

Według przyjętych zasad przy Okręgowych Komisjach Zarządu Gł. winny istnieć Komisje Oświaty Pozaszkolnej, przy Oddziałach pow. — Sekcje Oświaty Pozaszk., przy Ogniskach — Referaty Ośw. Pozaszk.

*

Regulamin Wydziału Oświaty Pozaszkolnej Związku P. N. S. P. Praca nad ugruntowaniem demokratycznej kultury społecznej w państwie polskim polegać musi na zorganizowaniu ściśle określonych metod wychowania człowieka, któryby w stosunku do całości zjawisk otaczającego życia mógł i musiał zajmować zawsze:

a) czynnie reagujące stanowisko, b) świadome odpowiedzialności indywidualnej i zbiorowej, c) pełne odwagi moralnej, d) twórcze w inicjatywie i organizacji społecznej.

Do pracy tej zostają powołane: przy Zarządzie Głównym Z. P. N. S. P. Wydział Oświaty Pozaszkolnej, przy komisjach okręgowych: Komisje Oświaty Pozaszkolnej, przy Zarządach Oddziałów powiatowych: Sekcje Oświaty Pozaszkolnej, przy Ogniskach zaś Referaty Oświaty Pozaszkolnej.

§ 1. Zadaniem Wydziału O. P. jest:

a) opracować, zorganizować i czuwać nad wykonaniem programu działalności oświatowo-kulturalnej nauczycielstwa szkół powszechnych, b) współdziałać w pracy oświatowo-kulturalnej na podłożu ideowym wzmaganania sił twórczych demokratycznej kultury społecznej państwa polskiego.

§ 2. W szczególności należy do Wydziału O. P.:

a) propagować pracę oświatowo-kulturalną wśród nauczycielstwa przez wydawnictwa związkowe, referaty, przemówienia i dyskusje na zjazdach ogólnych i lokalnych, b) śledzić usiłowania w dziedzinie metod pracy oświatowej pozaszkolnej wewnątrz państwa i zagranicą w zamiarze zużytkowania doświadczeń innych w działalności własnej, c) czuwać i bronić czystości ideowej pracy oświatowo-kulturalnej.

§ 3. W skład Wydziału Oświaty Pozaszkolnej wchodzi powołani przez Zarząd Główny członkowie Związku P. N. S. P. nadto przezeń również zaproszeni przedstawiciele instytucji fachowych oraz osoby, z którymi współdziałać uważa Zarząd Główny za wskazane, nadto przewodniczący wszystkich Komisji Oświaty Pozaszkolnej.

§ 4. Przewodniczącego Wydziału i jego zastępcę powołuje Zarząd Główny Związku P. N. S. P.

§ 5. Komisje Oświaty Pozaszkolnej powołują Komisje okręgowe Z. P. N. S. P. w porozumieniu z Wydziałem O. P.

§ 6. Do Komisji O. P. należy: zorganizować Sekcje O. P. przy Oddziałach Powiatowych, względnie Referaty przy Ogniskach, czuwać nad całością pracy oraz składaniem sprawozdań z pracy oświatowo-kulturalnej bezpośrednim władzom nadzorczym: t. j. Referatów O. P. przy Ogniskach — Sekcjom O. P. przy Zarządach Oddziałów, tych ostatnich Komisjom O. P. przy Komisjach okręgowych Z. P. N. S. P. według zasad, ustalonych przez Zarząd Główny na wniosek Wydziału O. P.

§ 7. Organem, wyrażającym opinie Wydziału Oświaty Pozaszkolnej w sprawach oświatowo-kulturalnych, jest *Polska Oświata Pozaszkolna*.

U w a g a 1. W miejscowościach, gdzie brak Oddziałów Powiatowych, Referaty podlegają bezpośrednio Komisjom O. P., gdzie zaś brak Komisji — Wydziałowi O. P.

U w a g a 2. Komisje, Sekcje i Referaty O. P. obowiązują osobny regulamin, zatwierdzony przez Zarząd Główny Z. P. N. S. P. na wniosek Wydziału O. P.

*

Regulamin Ramowy Komisji Oświaty Pozaszkolnej przy Komisjach Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych.

§ 1. Zgodnie z regulaminem Wydziału Oświaty Pozaszkolnej, Komisje Okręgowe Związku Polsk. Naucz. Szkół Powsz. powołują ze swego łona przewodniczącego i zastępcę Komisji Oświaty Pozaszkolnej.

§ 2. Powołany przewodniczący organizuje Komisję z członków Związku P. N. S. P. oraz przedstawicieli instytucji oświatowych, zbliżonych ideowo do organizacji związkowej w stosunku liczbowym, zapewniającym utrzymanie kierunku pracy w rękach Związku.

§ 3. Na zebraniu organizacyjnym Komisja Ośw. Poz. wybiera sekretarza, skarbnika, ich zastępców oraz referentów działu: a) regulaminowo-organizacyjnego, b) programowego, c) propagandowego.

§ 4. Komisja rządzi się autonomicznie, w sprawach poważniejszego znaczenia oraz dotyczących wystąpień na zewnątrz — uchwały ulegają zatwierdzeniu przez Wydział Oświaty Pozaszkolnej łącznie z Wydziałem Wykonawczym Zarządu Głównego Z. P. N. S. P.

§ 5. Przewodniczący Komisji Oświaty Pozaszkolnej składa sprawozdanie z czynności Komisji i programu pracy na posiedzeniach Komisji Okręgowej Związku P. N. S. P. w celu uzgodnienia działalności.

§ 6. Strona wykonawcza pracy spoczywa w rękach prezydium, składającego się z przewodniczącego, jego zastępcy, sekretarza i skarbnika.

§ 7. Strona programowa pracy spoczywa w rękach Komitetu referentów, składającego się z prezydium, zastępców sekretarza i skarbnika oraz referentów działów wyżej wymienionych (§ 3).

§ 8. Kierunek ogólny pracy, jej koordynację ustalają posiedzenia ogólne Komisji.

§ 9. Komisja Ośw. Poz. organizuje sekcje oświaty pozaszkolnej przy oddziałach powiatowych i referaty przy ogniskach, układa dla nich ramowe regulaminy oraz instrukcje, czuwa nad całością pracy przez delegatów, okólniki oraz sprawozdania.

§ 10. Komisja inicjuje zjazdy, konferencje, kursy instruktorskie w porozumieniu z Wydziałem Oświaty Pozaszkolnej.

§ 11. Organem Komisyj, sekcji, referatów jak i całego Wydziału Oświaty Poz. jest *Polska Oświata Pozaszkolna*, wydawana przez Związek P. N. S. P.

§ 12. Zebrania prezydium Komisji O. P. odbywają się co tydzień, posiedzenia Komitetu Referentów raz na miesiąc, plenarne raz na kwartał. Wszystkie posiedzenia są protokołowane.

U w a g a. Strona finansowa pracy ujęta będzie z chwilą zorganizowania referatów, sekcji i Komisji O. P.

*

Regulamin Ramowy dla Sekcji Oświaty Pozaszkolnej.

Oddziały powiatowe i Ogniska dążyć powinny przede wszystkim do utworzenia Sekcji Oświaty Pozaszkolnej, któreby się zajęły organizacją pracy oświatowej na terenie odnośnych powiatów. Ujęcie pracy oświatowej na terenie powiatu, jako całości, przyczyni się niewątpliwie do wydatniejszej pracy organizacyjnej i ułatwi zdobycie funduszy na pracę oświatową.

§ 1. Oddział powiatowy Z. P. N. S. P. powierza jednemu z członków czynnych Zarządu Oddziału, specjalnie wybranemu, lub kooptowanemu, funkcję przewodniczącego Sekcji (powiatowej) Oświaty Pozaszkolnej.

§ 2. Przewodniczący S. O. P. tworzy Sekcję, powołując do niej już wybranych referentów O. P. przy Ogniskach na terenie powiatu (por. regulamin dla Referatów lub też przeprowadza wybory pomienionych referentów i z nich tworzy Sekcję.

U w a g a: Gdzie niema Oddziałów powiatowych, Sekcję tworzy najliczniejsze Ognisko, lub znajdujące się w mieście powiatowym w tej samej drodze organizacyjnej.

§ 3. W skład Sekcji powinni nadto wejść przedstawiciele innych organizacji oświatowych, istniejących na danym terenie, dla tem intensywniejszego współdziałania. Przestrzegać wszakże należy programowych zasad Związku w dziedzinie oświaty pozaszkolnej. (Por. *Polska Oświata Pozaszk.* zesz. 1, str. 41—42 i zesz. 3, str. 129—132).

§ 4. Sekcja wybiera sekretarza i skarbnika z pośród siebie na przeciąg kadencji Zarządów Ognisk i Zarządu Oddziału powiatowego.

§ 5. Sekcja zbiera się przynajmniej raz na miesiąc, Prezydium Sekcji raz na dwa tygodnie.

§ 6. Zadaniem Sekcji jest inicjatywa i organizacja pracy oświatowej według programu pracy zatwierdzonego przez W. O. P. na terenie powiatu, a więc po zdobyciu środków finansowych w Sejmiku powiatowym, po porozumieniu się z instytucjami społecznymi miejscowymi na znanej z enuncjacji Wydziału Oświaty Pozaszk. podstawie, akcja organizacyjna „Ognisk oświatowych” (t. zw. kursów dla dorosłych), tworzenie bibliotek, czytelni, kół młodzieży, teatrów ludowych i t. d.

§ 7. Sekcja prowadzi ewidencję całej pracy oświatowej na terenie powiatu, kieruje własną pracą i kontroluje taką przez stałe ilustracje za pośrednictwem swych członków.

§ 8. Przewodniczący Sekcji O. P. przedstawia program działalności niezwłocznie po ułożeniu go przez Sekcję do zatwierdzenia Zarządowi Oddziału powiatowego (por. § 2. Uwaga.), składa sprawozdanie z czynności Sekcji na każdym posiedzeniu pomienionego Zarządu.

§ 9. Pisemne sprawozdanie po przyjęciu takowego przez Zarząd Oddziału przesyła Sekcja Komisji Wojewódzkiej O. P. co kwartał, ta zaś w ogólnym zestawieniu Wydziałowi Oświaty Pozaszkolnej w Warszawie.

*

Regulamin Ramowy Referatów Oświaty Pozaszkolnej przy Ogniskach Związku P. N. S. P.

§ 1. Zarząd Ogniska wybiera z pośród swego grona referenta oświaty pozaszkolnej, którego zadaniem jest zorganizować i kierować pracą oświatową na terenie Ogniska.

§ 2. W ogniskach, liczących ponad 50 czł., Referat Oświaty Pozaszkolnej składa się z trzech osób: przewodniczącego, członka Zarządu Ogniska, oraz sekretarza i skarbnika, wybranych przez Zarząd lub dobranych przez referenta.

§ 3. Zadaniem referatu jest: a) zorganizować pracę oświatową według programu pracy Wydziału Oświaty Pozaszkolnej Związku P. N. S. P., a w szczególności kursów dla dorosłych („Ognisk Oświatowych”), bibliotek i czytelnictwa, Kół Młodzieży Wiejskiej, teatrów ludowych.

U w a g a! Szczegółowych wskazówek oraz instrukcyj dotyczących organizacji, programu, podręczników dla dorosłych i t. d., Ognisk oświatowych (kursów dla dorosłych) udziela *Centrałne Biuro Kursów dla Dorosłych w Warszawie, Krucza 21*; w zakresie bibliotekarstwa i czytelnictwa pomocy fachowej dostarczy *Związek Bibliotekarzy Polskich w Warszawie, Koszykowa 26*; Kół Młodzieży Wiejskiej: *Związek Kół Młodzieży Wiejskiej, Warszawa, Tamka 1*, teatrów ludowych: *Związek Teatrów Ludowych (inspektor Cierniak, szkoła im. W. Górskiego) w Warszawie, Hortensja 2*; współdziałczości: *Wydział Propagandy Związku Polskich Słowa-*

rzyszeń Spożywców, Warszawa, Mokotów, Grażyny 13. W razie braku wiadomości lub wskazówek po zwróceniu się do pomienionych instytucyj, należy odwoływać się do Wydziału Oświaty Pozaszkolnej Związku P. N. S. P., Marszałkowska 123.

b) Praca samokształceniowa nad metodami prowadzenia oświaty pozaszkolnej oraz poznawania własnego środowiska, jego warunków przyrodniczych, przeszłości historycznej, kultury społecznej, materialnej i duchowej, oraz otoczenia najbliższego.

U w a g a! Wszelkich wskazówek w tej dziedzinie udziela *Uniwersytet Powszechny im. St. Konarskiego Związku P. N. S. P., Marszałkowska 123.*

§ 4. Referent Oświaty Pozaszkolnej przedstawia na pierwszym konstytucyjnym posiedzeniu Zarządu Ogniska program pracy do zatwierdzenia, na następujących składa sprawozdanie z realizacji programu przyjętego.

§ 5. Na zebraniach ogólnych członków Ogniska jeden punkt porządku dziennego poświęca się stale omówieniu zagadnień związanych z oświatową pracą pozaszkolną.

§ 6. Sprawozdanie półroczne z pracy oświatowej przesyła Referat Oświaty Pozaszkolnej Sekcji przy Oddziale pow., względnie Komisji Oświaty Pozaszkolnej przy Komisji Zarządu Głównego Związku P. N. S. P.

U w a g a: Do czasu ukonstytuowania się Komisji i objęcia przez nią działalności na terenie danego województwa, sprawozdania przesyła się do Wydziału Oświaty Pozaszkolnej przy Zarz. Gł. Z. P. N. S. P. w Warszawie.

§ 7. Referat Oświaty Pozaszkolnej prowadzi ewidencję pracy członków Związku w tej dziedzinie, zwołuje konferencje z udziałem osób z poza Związku w celu omówienia zagadnień wybitnie aktualnych dla pracy oświatowej na terenie.

U w a g a: Tematy konferencji objąć powinny całość zagadnień związanych z życiem społecznym, gospodarczym i umysłowym terenu, metodami pracy oświatowej, krzewieniem uświadczenia demokratycznej państwowości polskiej.

§ 8. Referaty Oświaty Pozaszkolnej starają się utrzymać kontakt z samorządem terytorjalnym w celu uświadczenia go o doniosłości pracy oświatowej i pozyskania odpowiednich funduszy.

§ 9. Referat utrzymuje kontakt z istniejącymi organizacjami oświatowymi, współdziała z prowadzoną przez nie pracą, przestrzegając zasad programowych z dziedziny oświaty pozaszkolnej Związku P. N. S. P. (Por. *Polska Oświata Pozaszkolna* Nr. 1, str. 41, — 42, Nr. 4, str. 129—132), zwalczając nadewszystko bierność społeczną, brak czynnego stosunku do aktualnych zagadnień życia państwowego Polski.

§ 10. Referat Oświaty Pozaszkolnej winien wykazać żywotność organizacyjną, dar inicjatywy, wytrwałość i systematyczność w pracy i tą drogą zapewnić sobie wpływ decydujący na prowadzoną pracę oświatową.

Program Pracy Oświatowo-Kulturalnej dla Komisji Oświaty Pozaszkolnej Związku Pol. Naucz. Szk. Pow. W wykonaniu postanowienia Regulaminu odnośnie do obowiązku opracowania programu działalności oświatowo-kulturalnej nauczycielstwa szkół powszechnych, (§ 1 Regulaminu Wydziału O. P.) oddaje Wydział do użytku Komisyj, Sekcyj i Referatów Oświaty Pozaszkolnej poniżej nakreślony program pracy.

1. Praca oświatowo-kulturalna winna być prowadzona w 2 kierunkach: a) wśród nauczycielstwa, b) wśród szerokich mas społeczeństwa.

2. Praca oświatowa prowadzona wśród nauczycielstwa będzie mieć charakter pracy samokształceniowej i winna zdążać z jednej strony do rozszerzenia i pogłębienia ogólnego wykształcenia nauczycieli, z drugiej do metodycznego przygotowania ich do działalności oświatowo-kulturalnej wśród dorosłych. Instytucją, która gotową jest objąć kierownictwo naukowe pracy samokształceniowej wśród nauczycielstwa, będzie Uniwersytet Powszechny im. St. Konarskiego, w każdym zaś razie być nią stale powinna każda Komisja i Sekcja O. P. dla swych członków; przygotowanie metodyczne do pracy oświatowej wśród dorosłych nabywać będą nauczyciele na specjalnie w tym celu organizowanych kursach instruktorskich.

3. Działalność oświatowo-kulturalna nauczycielstwa wśród szerokich mas dorosłego społeczeństwa, o ile odpowiadać ma wymogom czasu i potrzebom życia, musi nosić *charakter pracy systematycznej*, a zatem musi być podejmowana w pełnym poczuciu odpowiedzialności za jej prowadzenie, wartość i wyniki.

Na czoło prac nauczycielstwa wysuwają się: a) *kursy dla dorosłych* i b) *czytelnictwo* jako dwie równorzędne dziedziny działalności oświatowej, które wymagają systematycznego, w ramy planowo obmyślnego programu ujętego, przeprowadzenia.

W związku z wyżej wymienionymi zasadniczymi pracami, powinny być prowadzone wszystkie te formy działalności oświatowo-kulturalnej, które bądź obudzić mają zainteresowanie dla systematycznej nauki i czytelnictwa, bądź wydatnie wspierać je mogą i przyczynić się do rozwijania i kształcenia instynktu społecznego oraz uświadomienia obywatelskiego wśród szerokich mas. Do takich form pracy oświatowo-kulturalnej należą: przedstawienia teatralne, wieczornice, obchody, kinematograf oświatowy, chóry, orkiestry, wycieczki, wystawy, zebrania i wiece oświatowe, wspólne czytania, pogadanki, odczyty, oraz wykłady luźne i cyklowe.

Jakkolwiek pożądaną jest rzeczą, aby wszystkie wymienione tu formy pracy miały charakter systematyczny, to jednak udział w nich nauczyciela najczęściej ograniczać się będzie w praktyce do inicjatywy, porady, ogólnego kierownictwa i instrukcji, zwłaszcza wszędzie tam, gdzie istnieją już jakiegokolwiek lokalne organizacje społeczno-kulturalne, których zadaniem jest stałe prowadzenie tych prac. Od tej roli doradczej, a często kierowniczej, nauczyciel

usuwać się nie powinien nigdy, pamiętając, że prawidłowy rozwój i rezultaty jego bezpośredniej pracy na kursach dla dorosłych i w czytelnictwie częstokroć zależne będą od owej działalności doróżnej w innych dziedzinach pracy oświatowo-kulturalnej. Rozmiary tego udziału a zarazem zastosowanie tej lub innej formy pracy oświatowo-kulturalnej (z pośród wymienionych wyżej) zależne będą przede wszystkim od warunków miejscowych, potrzeb oraz właściwości środowiska, w jakim wypadnie im działać.

4. Przy powierzaniu pracy systematycznej na kursach dla dorosłych oraz w zakresie złączonego z nimi czytelnictwa przestrzegać należy bezwzględnie zasady, że organizować i prowadzić kursy może *tylko* nauczyciel, metodycznie do tej pracy przygotowany na kursach instruktorskich. Powagą swą bowiem Związek P. N. S. P. pokrywać może jedynie pracę dobrą.

5. W tym celu Okręgowe Komisje O. P. starać się będą wyzyskać każdą porę, odpowiednią dla zorganizowania kursów instruktorskich dla pracowników oświatowych, by w porozumieniu z W. O. P. corocznie pewną liczbę nauczycieli w Okręgu do pracy oświatowej należycie przygotować.

6. Przy organizowaniu sieci kursów dla dorosłych należy brać pod uwagę przede wszystkim te miejscowości, gdzie: 1) są przygotowani do pracy nauczyciele i 2) gdzie istnieją organizacje społeczno-kulturalne (Kółka rolnicze, Koła Młodzieży i t. p.), mogące ułatwić zorganizowanie kursów oraz ich sfinansowanie.

Zasadą ogólnie obowiązującą winno być: zakłada się i prowadzi kursy tam, gdzie jest obudzona ich potrzeba, gdzieindziej pracuje się nad obudzeniem świadomości tej potrzeby przy użyciu odpowiednich form pracy oświatowo-kulturalnej (wymienionych pod 3).

7. Komisje względnie Sekcje O. P. powinny organizację kursów przeprowadzić w taki sposób, aby było rzeczą możliwą opłacanie nauczycieli za ich pracę na kursach. W grę będą tu zatem wchodzić opłaty słuchaczy, subsydja organizacyj, z którymi będą Komisje czy Sekcje współpracować oraz subsydja samorządowe, o które wypadnie czynić zabiegi.

8. Organizacja kursów dla dorosłych powinna być pomyślana w taki sposób, aby przewidywała ciągłość pracy i — o ile to możliwe — wciągnęła w nią także czytelnictwo.

Przytem powinno być zasadą, by do czynności organizacyjnych a zwłaszcza propagandy oświaty pozaszkolnej wciągnąć słuchaczy i w tym celu tworzyć koła oświatowe słuchaczy kursów czy czytelników w bibliotece.

9. Organizacja całokształtu prac oświatowych pozaszkolnych przez Komisje i Sekcje O. P. powinna od samego początku szukać oparcia we współpracy z organizacjami społecznymi ideowo z praca Związku spokrewnionymi.

10. Komisje i Sekcje O. P. muszą stale dążyć do zdobycia sobie wpływu na politykę oświatową, specjalnie w dziedzinie oświa-

ty pozaszkolnej, organów samorządowych oraz organizacji społecznych, a w związku z tem czynić muszą zabiegi o należyte wyposażenie tego działu pracy w budżetach sejmików powiatowych i rad gminnych.

*

Program Pracy Oświatowo-Kulturalnej dla Sekcyj i Referatów Oświaty Pozaszkolnej Związku P. N. S. P. Stosownie do postanowienia § 1 Regulaminu Wydziału O. P. oraz w związku z programem pracy, nakreślonym dla Komisji Oświaty Pozaszkolnej Z. P. N. S. P. oddaje Wydział do użytku program pracy dla Sekcyj i Referatów O. P.

1) Ażeby praca, prowadzona przez Sekcje i Referaty, miała charakter planowy i systematyczny, zająć się winny Referaty O. P. opracowaniem przeglądu dotychczasowego stanu kulturalno-oświatowego swego terenu działania, celem przesłania go najpóźniej do połowy września każdego roku Komisji O. P.

Przegląd taki winien podawać cyfrę ludności według narodowości, charakterystykę stanu gospodarczego ludności, cyfrę alfabetów, dokładnie wymieniść istniejące na danym terenie organizacje gospodarcze, oświatowe i kulturalne, charakterystykę ich działalności i żywotności oraz zarys planu pracy oświatowo-kulturalnej, podejmowanej przez nauczycielstwo.

W tym celu zostaną opracowane odpowiednie formularze, które po wypełnieniu służyć będą Referatom O. P. do orjentowania się w warunkach podejmowanej działalności, zaś Sekcjom O. P. do nakreślenia corocznie planu akcji oświatowej w powiecie oraz do kontrolowania jej rozwoju.

2) We wrześniu każdego roku obowiązane są Referaty ułożyć plan systematyczny pracy oświatowej w zakresie kursów dla dorosłych i czytelnictwa, oraz w zależności od warunków miejscowych innych także form oświatowej działalności.

Przy opracowaniu planu pracy brać trzeba pod uwagę warunki i potrzeby miejscowe, a za podstawę działalności istniejącej na danym terenie organizacje społeczne zwłaszcza ideowo ze Związkiem spokrewnione, by w ich obrębie pracę oświatowo-kulturalną systematycznie prowadzić. Szczególniejszą opieką pod tym względem otaczać należy *Koła Młodzieży, ponieważ one dostarczyć są w stanie największej liczby uczniów i uczestników prac oświatowo-kulturalnych.* Dlatego tam, gdzie istnieją Koła Młodzieży, winno nauczycielstwo najenergiczniej z nimi współdziałać, gdzie zaś ich niema, dążyć raczej do zorganizowania takich Kół, niż na własną rękę tworzyć oddzielną organizację. Dopiero w wypadkach wyjątkowych, gdy innego wyjścia niema, winni Koledzy zakrzętać się około tworzenia przedsięwzięć oświatowych związkowych.

Pamiętać należy, że nasza praca podjęta została nie tyle w celu tworzenia jeszcze jednej organizacji oświatowo-kulturalnej, lecz dla zapewnienia istniejącym, ale często niedołężnym próbom

oświatowym, systematycznej, fachowej współpracy szeregów nauczycielstwa.

3) Głównym zadaniem Referatów i Sekcyj O. P. jest organizacja Kursów dla dorosłych i czytelnictwa.

4) Organizacja Kursów dla dorosłych winna być podejmowana tylko wtedy, gdy są warunki do stałej systematycznej pracy najmniej przez 2 półrocza zimowe. Dlatego rozpoczynać Kursy należy nie później, jak 1 listopada, a kończyć nie wcześniej, jak 1 kwietnia.

W tym celu wcześniej poczynić winni koledzy zabiegi, by odnośnie organizacje zarządziły wpisy, tam zaś, gdzie Kursy są rzeczą nową, poprzedzić je należy odpowiednią agitacją przez pogadanki, wykłady, przedstawienia teatralne i t. p.

5) Nauka na Kursach musi być prowadzona według programu, który dla swego powiatu opracuje Sekcja O. P. na podstawie szkicu dostarczonego przez Wydział.

6) Podręczniki do nauki na kursach należy wybierać tylko z pośród poleconych przez Wydział jako przeznaczonych dla ludzi dorosłych.

7) Słuchaczom Kursów należy stale podsuwać myśl stworzenia autonomicznego w obrębie Kursu Koła Słuchaczy, którzy pracować będą nad uzupełnieniem swej wiedzy, udzielać sobie wzajem pomocy, pomagać nauczycielowi w pozyskiwaniu nowych uczniów, tam zaś, gdzie niema Koła Młodzieży, wchodzącego w skład Centralnego Związku Kół Młodzieży, może Koło Słuchaczy stać się jego zawiązkiem.

8) Aby słuchacze Kursu ze zdobytej nauki odnieść mogli rzeczywistą korzyść, przyzwyczajając ich trzeba wcześniej do uprawiania lektury, którą dostarczyć powinna miejscowa biblioteczka wędrowna większej biblioteki powiatowej lub wreszcie specjalnie w tym celu stworzona biblioteka Koła Oświatowego Słuchaczy. Wyborem lektury z całą troskliwością kierować musi nauczyciel, pamiętając, że czytelnik otrzymać winien książkę, któraby go do dalszego czytania zachęciła a nie odstraszyła od niego.

9) W wypadkach kiedy w braku odpowiedniej biblioteki miejscowej, posługiwać się wypadnie biblioteczką wędrowną, względnie tworzyć biblioteczkę Koła Oświatowego Słuchaczy, starać się winni koledzy o to, aby wdroić członków Koła Słuchaczy do systematycznego i prawidłowego prowadzenia biblioteczki.

10. Zarówno w charakterze nauczyciela Kursów dla dorosłych, jak kierownika biblioteki, czy instruktora w dziedzinie innych form pracy oświatowo-kulturalnej należy raczej występować w roli życzliwego kierownika pracą samokształceniową słuchaczy, do czego zachęcać się ich winno różnymi sposobami, aniżeli w roli nieomylnego nauczyciela, co onieśmiela i wprowadza niepożądany stosunek urzędowy. Pod tym względem muszą koledzy pilną zwracać uwagę, aby we współpracy z dorosłą młodzieżą i starszymi nie wywoływać nawet mimowolnie przygniatającego uczucia przewagi urzędowego autorytetu nauczycielskiego.

11) We wszelkich sprawach metodyczno-programowych zwracać się winny Referaty do Centralnego Biura Kursów dla Dorosłych w Warszawie, Krucza 21, w sprawach organizacyjnych do swych Komisji Oświaty Pozaszkolnej lub do Wydziału Oświaty Pozaszkolnej przy Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszecznych.

12) Po ukończeniu Kursu dla Dorosłych winni kierownicy sporządzić dokładną statystykę uczestników, ściśle wedle podanych przez Wydział wzorów.

*

D. W obrębie Wydziału O. P. mieści się również Wiejski Uniwersytet Ludowy Z. P. N. S. P. w Szycach pod Krakowem. Kuratorem tej szkoły jest kol. dr. Eustachy Nowicki (adres Wydziału O. P.), dyrektorem zaś kol. inż. Ignacy Solarz (Szyce, poczta Kraków 9).

Ideologia i program pracy Wiejskiego Uniwersytetu Ludowego w Szycach omówione zostały m. in. w *Polskiej Ośw. Pozaszk.* — r. 1924, zesz. 3, str. 88; zesz. 4, str. 193, zesz. 5—6, str. 274—292; r. 1925 — zesz. 1, str. 1; zesz. 3, str. 150.

E. Organem Wydziału Ośw. Pozaszk. jest czasopismo *Polska Oświata Pozaszkolna*, która wychodzi co dwa miesiące w 3000 egzemplarzy pod redakcją d-ra Eustachego Nowickiego wraz z bezpłatnym dodatkiem „Teatr Ludowy”.

Prenumerata wynosi: rocznie zł. 8, półrocznie zł. 4, zeszyt pojedynczy zł. 1,50.

Adres redakcji: Warszawa, Wspólna 23, m. 12. Adres administracji: Warszawa, Ś-tokrzyska 30, m. 11. Konto w P. K. O. Nr. 8736.

Adres redakcji „Teatru Ludowego”: Warszawa, Tamka 1.

II. Statystyka organizacyjna.

A. Wydział Oświaty Pozaszkolnej Z. P. N. S. P.

a) Ilość:

1. Czynnych członków — 12.
2. Posiedzeń prezydjum — 22.
3. Zebrań Wydziału — 7.

b) Instytucje reprezentowane w W. O. P.:

1. Centralne Biuro Kursów dla Dorosłych,
2. Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej,
3. Centralny Związek Kółek Rolniczych,
4. Związek Bibliotekarzy Polskich,
5. Związek Teatrów Ludowych,
6. Kursy dla Dorosłych m. st. Warszawy,
7. Związek Polskich Stowarzyszeń Spożywców,
8. Skarb Pracy Oświatowo-Kulturalnej,
9. Instytut Oświaty i Kultury im. Staszica,
10. Związek Zawodowy Nauczycieli Polskich Szkół Średnich.

*

L. p.	Powiat lub Sekcja Ośw. Pozaszk.	Referaty O. P.	Kursy dla dorosłych	Ilość słu- chaczy	Ilość od- czytów	Ilość biblio- tek	Ilość czy- telni	Ilość przed- stawień	Ilość chó- rów	Ilość or- kestr	Ilość pre- numerat. P. O. P.	Współpraca z innymi organiza- cjami
5	Częstochowa (sekcja o. p.)	Mykanów	4	—	—	urz.	—	6	2	—	1	Kółko Roln. Straż Ogn.
6	Ilża (pow.)	Ciepielów	—	—	—	4	—	2	—	—	1	Straż Ogn. Kółko Roln. Stow. Spoż.
7	Jędrzejów (pow.)	Słupia	1	31	—	—	—	14	—	1	1	Straż Ogn. Kółko Roln.
8	Kielce (sekc. o. p.)	Masłów	2	35	urz.	—	—	10	—	—	1	„Lutnia“, Koło Mł. W.
9		Niewachłów	2	30	—	—	—	14	—	—	1	
10		Samsonów	3	75	12	—	—	—	—	—	1	
11		Suchedniów	—	—	2	1	—	—	—	—	2	
12		Kamienna	3	172	urz.	—	—	—	—	—	1	P. M. S., T. U. R.
13		Końskie	1	127	urz.	—	—	—	—	—	1	
14		Przedbórz	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
15	Miechów (pow.)	Proszowice	1	—	—	—	—	—	—	—	1	P. M. S.
16		Ćmielów	—	—	15	—	—	—	—	—	1	(Dom Lud. L. O. P. P.
17		Lasocin	2	—	urz.	—	—	urz.	—	—	1	Stow. Spoż.
18		Opatów	2	80	15	—	—	12	—	2	1	Straż Poż., Koło Mł. W.
19		Ostrowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Stow. Spoż.
20		Drzewieca	—	—	—	—	—	12	2	1	1	
21		Skorkowice	1	23	—	—	—	2	—	—	1	
22		Działoszyce	2 (st.)	(28 (35	4	2	—	4	—	—	1	

23	Pińczów	4	170	25	—	1	—	—	—	1	Zw. Mł. W., Stow. Spoż.
24	(sekcja o. p.)	—	—	—	—	1	—	—	—	1	
25	Góry Skalbmierz (Boszczynek)	5	—	—	—	1	—	1	—	1	
26	Chotel	—	—	—	—	—	—	—	7	—	
27	Radom	1	—	—	—	1	—	—	—	1	(K. Roln. Kasa Oszcz.
28	(sekcja o. p.)	5	—	16	—	—	—	1	—	1	(Koło Mł. W, Straż Poż.
29	Sandomierz	1	36	4	—	—	—	—	4	1	(Stow. Spoż., Kółko
30	(pow.)	—	—	10	1	—	—	—	—	1	(Roln., Koło Mł. W.
31	Włoszczowa (pow.)	—	—	5	—	—	—	—	4	1	
	5 s. o. p.	66	1647	108	12	—	4	98	—	32	K. Mł. W. --5 K. Roln. --4 St. Sp. --2 P. M. S. --4 Str. Poż. --1 L. O. P. P. --1 T. U. R. --5 Inne

Ognisk 78.

c. Komisja Krakowska.

1	Bochnia (sekc. o. p.)	2	—	urz.	—	—	—	—	11	1	(T. S. L., M. T. R. (Koła Mł. W.
2		2	—	2	—	—	—	—	—	1	
3	Brzesko (sekc. o. p.)	—	500	—	—	—	—	—	—	1	Kółka R., Koła Mł.
4		6	—	—	—	—	—	—	—	1	Koła Mł. W.
5		5	—	2	—	—	—	6	—	1	"Sokol", Kasy Stefc.
6		—	—	—	1	—	—	—	—	1	(Kółka R., Spodz. W.
7		—	—	—	5	—	1	5	—	1	("Sokol", Koła Mł.

L. p.	Powiat lub Sektja Ośw. Pozaszk.	Referaty O. P.	Kursy dla dorosłych	Liść słu- chaczy	Liść od- czytów	Liść biblio- tek	Liść czy- telni	Liść przed- sta w ien	Liść chó- rów	Liść or- kiestr	Liść pre- numerat. P. O. P.	Współpraca z innymi organi- zacjami
8	Chrzczanów (pow.)	Krzyszowice Szczubkowa	—	—	urz.	—	—	—	—	—	1	T. S. L., K. Roln., Kasy T. S. L.
9											1	
10	Gorlice (pow.)	Biecz	—	—	—	3	2	urz.	2	—	1	K. M. W., T. S. L., K. R.
11	Grybów (pow.)	Grybów	2	360	—	—	—	—	1	1	1	
12	Kraków (pow.)	Dojazdów Kraków	1	—	urz.	—	—	urz.	—	—	1	
13			—	—	10	—	—	—	—	—	1	
14	Limanowa (pow.)	Mszana Dolna	—	—	urz.	—	—	—	—	—	—	„Sokoł” Kasy Stefcz.
15	Mielec	Mielec	9	670	urz.	—	—	12	1	—	1	T. S. L., Straż Poż., Sp.
16	(s. o. p.)	Padew Narodowa	11	500	urz.	—	—	urz.	1	—	1	T. S. L., M. T. R.
17		Radomyśl W.	8	250	urz.	2	—	100	—	—	2	K. Roln., Teatry Am.
18		Wadowice G.	5	200	10	1	urz.	12	—	—	1	
19	Maków (pow.)	Sucha	—	—	10	2	—	—	—	—	1	T. S. L., Kółka Roln.
20	Nowy Sącz (pow.)	Piwniczna	—	—	—	—	—	—	—	—	1	{ Kółka R., K., T. S. L., { Kasa Stefcz.

21	Nowy Targ	2	8	urz.	—	—	—	—	—	1	T. S. L., Zw. Mł. Kat.
22	Krościenko	2	—	—	—	—	—	—	—	1	T. S. L. Koła Mł. W.
23	Nowy Targ	—	—	urz.	—	—	—	—	—	1	(Koła Mł. W. Zw. Sp. (T. S. L., Kółka R., Kasy.
24	Oświęcim (pow.)	—	—	42	—	64	2	2	—	1	
25	Pilzno (pow.)	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
26	Tarnów (pow.)	4	—	urz.	—	—	2	—	—	1	T. S. L. Koła Mł. W.
27	Wieliczka (pow.)	—	—	urz.	—	—	—	—	—	1	T. S. L., K. R., „Sokół“
28	Żywiec (s. o. p.)	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
3 (s. o. p.)		59	2488	76	14	2	210	9	4	29	K. Mł. W. K. Roln. St. Sp. T. S. L. Straż poż. Inne
Ogółem:											

d. Komisja Lubelska.

1	Chelm (pow.)	urz.	—	—	—	—	—	—	—	1	Koła Mł. W.
2		3	165	5	1	—	—	—	—	1	
3		2	90	urz.	1	1	10	1	1	1	K. Mł. W. Str. poż., Sp.
4		3	70	urz.	urz.	—	9	—	—	1	P. M. S.

Ognisk 138.

L. p.	Powiat lub Sekcja Oświaty Pozaszkolnej	Referaty O. P.	Kursy dla dorośliych	Ilość stu- c aczy	Ilość odczy- tów	Ilość biblio- tek	Ilość czy- telni	Ilość prz. d- stawień	Ilość chło- rów	Ilość orktestr	Ilość prenu- meratorów	Współpraca z innymi organi- zacjami
5	Garwolin (pow.)	Ostiek Ryki Ujęź	4	100	urz.	—	—	urz. 4	—	—	1	(Kości M. W., Stow. Sp. (Kółka Roln. Cz. K. Kości M. W., St. Sp., Str.
6			4	—	8	—	1	6	1	—	1	
7			8	—	urz.	2	—	7	—	—	1	
8	Hrubieszów	Grabowiec	2	90	2	—	—	—	—	—	1	(K. Roln., Słk. Sp. L. O. (P. P., K. M. W., P. M. S. Kości Młodz. W.
9		Mircze	2	45	—	8	—	—	—	—	1	(Stow. Rob. Handl. (K. Roln., K. M. T. D. L.,
10		Oszczów	3	78	5	—	—	—	—	—	1	
11		Turkowiec	1	—	—	—	—	urz.	—	—	1	
12	Janów	Janów	urz.	—	—	3	—	urz.	2	1	1	
13		Modliborzycze	7	—	urz.	—	—	5	—	—	1	
14		Potok Wielki	urz.	—	urz.	urz.	—	urz.	1	—	1	(Kółko Roln., K. M. W. (Stow. Spoż.
15		Zakrzówek	9	280	urz.	—	—	22	—	—	1	(Kółko Roln., Straż p. (Kasa Spożdz.
16	Konstantynów	Kornica	4	125	—	1	—	—	—	—	1	(K. M. W., Strzelec, (Straż poz.
17	Krasnystaw (s. o. p.)	Krasnystaw	16	643	28	—	—	40	2	2	1	
18	Lubartów	Czemierniki	—	—	—	—	—	2	—	—	1	
19		Michów	urz.	—	urz.	—	—	urz.	—	—	1	
20		Samokleski	1	—	—	—	—	—	—	—	1	L. O. P. P. K. M. W.
21		Sosnowka	3	70	—	urz.	—	—	—	—	1	
22		Tarło	1	—	urz.	—	—	urz.	—	—	1	
23	Lublin	Bełżyce	4	135	—	—	—	13	—	—	1	K. M. W. Stow. Młodz. Polsk.
24		Chodel	urz.	—	urz.	—	—	—	—	—	1	

e) Komisja Lwowska.

Ognisk 103.

L. P.	Powiat lub Sekcja Oświaty Pozaszkolnej	Referaty O. P.	Kursy dla dorosłych	Łośe słu- chaczy	Łośe od- czytów	Łośe biblio- tek	Łośe czy- telni	Łośe przed- staWi	Łośe chó- rów	Łośe or- kiestr	Łośe prenu- meratorów P. O. P.	Współpraca z innymi organi- zacjami
1	Bóbrka (pow.)	Bóbrka	1	180	urz.	—	—	—	—	—	1	—
2	Gródek Jag. (pow.)	Gródek Jag.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	T. S. L.
3	Jarosław (pow.)	Jarosław	urz.	—	urz.	—	—	urz.	—	—	1	—
4	Kolbuszowa (pow.)	Kolbuszowa Sokołów	urz.	—	—	—	—	—	—	—	1	T. S. L.
5			—	—	urz.	—	—	urz.	—	—	1	T. S. L.
6	Krosno (s. o. p.)	Dukla Krosno	—	—	urz.	—	—	—	—	—	1	„Sokół“
7			urz.	—	5	—	—	—	—	—	1	„Sokół“, Stow. Sp.
8	Lwów (s. o. p.)	Lwów	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—
9	Łańcut (pow.)	Łańcut	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
10	Nisko (pow.)	Jeżowe	—	—	—	—	—	urz.	—	—	1	Koła Mł. W.
11	Przemysł (pow.)	Przemysł	2	90	urz.	—	—	—	—	—	1	T. S. L., T. Roln., Z Os.

L. p.	Powiat lub Sektja Ośw. Pozaszk.	Referaty O. P.	Kursy dla doroślch	Liść stu- chaczy	Liść od- czytów	Liść biblio- tek	Liść czy- telni	Liść przed- stażeń	Liść chó- rów	Liść or- kiestr	Liść pre- numerat. P. O. P.	Współpraca z innymi organi- cjami
11	Konin (s. o. p.)	Golina	1	18	21	—	—	12	—	—	1	K. Roln.; Straż poź. (D. Kupc., K. Oszez. L. O. P. P.
12		Goławice	2	17	urz.	3	—	urz.	1	—	1	
13		Kramsk	3	70	—	2	—	15	—	2	1	
14		Konin	6	—	urz.	1	—	urz.	—	—	1	Tow. Wioś. K. Roln. Teatry Am.
15		Slesin	6	—	1	1	—	2	1	1	1	
16		Władysławów	—	—	—	3	—	urz.	2	2	1	
17	Łask (pow.)	Dłutów	urz.	—	—	—	—	—	—	—	1	Sektja Op. Społ. P. M. S.
18		Lutemiersk	3	58	—	—	—	—	—	—	1	
19		Widawa	5	—	urz.	—	—	4	—	—	1	
20		Wygielzów	3	18	2	—	—	—	—	—	1	
21		Zapolica	2	180	urz.	1	—	—	—	—	1	K. Roln., Mlecz. "Społem", Harc., Str. "Poź.", "Orlą", K. M. S.
22		Zelów	—	—	urz.	5	—	—	1	1	3	
23	Łódź (s. o. p.)	Aleksandrów	3	100	urz.	—	—	—	—	—	1	Zw. Teatr. Lud., Harc.
24		Broniszin	1	—	—	1	—	—	2	—	1	(Stow. Rob., Zw. Rzem. T. Łączn., "Sokół", T. Kraj., Straż poź.
25		Czarnocin	3	45	—	—	—	—	1	—	1	
26		Gniezno	2	47	—	—	—	—	—	—	1	
27		Górki	—	—	urz.	—	—	—	urz.	—	1	(Straż Poź., St. Sp., K. R. T. "Lutnia", Sekt. Dr.
28		Ruda Pabjan.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
29	Zgierz	—	—	—	—	—	—	5	—	1		
30	Łęczyca (pow.)	Łęczyca	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
31		Marlampól	1	15	—	—	—	—	—	—	1	
32		Poddębice	3	97	1	—	—	3	—	—	1	
33	Radomsko (pow.)	Brzeźnica	2	—	4	—	—	2	—	—	1	
34		Dąbrowa Ziel.	2	82	—	—	—	3	—	—	1	
35		Dmenin	3	—	12	—	—	9	—	2	1	

Ognisk 42.

h) Komisja Poleska.

1	Brześć (pow.)	Brześć n.-B.	urz.	—	1	—	—	1	—	82	
2	Kossów (pow.)	Kossów	urz.	—	—	2	—	1	—	1	K. Mł. W.
3	Łuniniec (pow.)	Łuniniec	14	687	34	—	—	—	—	1	
4	Pińsk (pow.)	Łobiszyn	4	—	—	12	—	12	—	1	
		Ogółem	18	687	35	14	—	13	2	85	K. Mł. W.

— 1

i) Komisja Pomorska.

1	Działdowo (pow.)	Działdowo	—	—	16	—	—	1	—	1	W. Ośw. Poz. Org. P.
2	Toruń (1 s. o. p.)	Toruń	—	—	—	—	—	—	—	1	
3	1 s. o. p.	Ogółem	—	—	16	—	—	1	—	2	Inne

— 1.

L. p.	Powiat lub Sekcja Ośw. Pozaszk.	Referaty O. P.	Kursy dla dorosłych	Liść stu- chaczy	Liść od- czytów	Liść biblio- tek	Liść czy- telni	Liść przed- sta wien	Liść chó- rów	Liść or- kiestr	Liść pre- numerat. P. O. P.	Współpraca z innymi organi- zacjami
1	Kościan (pow.)	Kościan	3	—	12	1	—	10	2	—	1	(T. C. L., L. O. P. P., „So- kół”, Tow. Bartników (Stow. Młodzieży
2	Koźmin (pow.)	Koźmin	—	—	11	—	—	8	1	—	1	
3	Odolanów (pow.)	Pawłów	2	—	urz.	—	—	urz.	—	—	1	
4	Ostrzeszów (pow.)	Ostrzeszów	1	284	—	1	—	15	1	—	1	T. C. L., Zw. O. Kr. Z.
5	Pleszew (pow.)	Pleszew	—	—	urz.	—	—	6	2	—	1	M. N. i Szt.
6	Witkowo (pow.)	Witkowo	urz.	—	urz.	—	—	urz.	1	—	1	
		Ogółem	6	289	23	2	—	39	7	—	6	T. C. L., L. O. P. P. Inne
k) Podkomisja Stanisławowska (W zakresie działania Komisji Lwowskiej).												
1	Kałusz (pow.)	Kałusz	—	—	5	—	—	8	1	—	1	
2	Kołomyja (pow.)	Gwoździec	—	—	urz.	—	—	—	—	—	1	K. Roln., Kasa St.
3		Kulaczkowce	—	—	15	—	1	urz.	—	—	1	„Sokół”

L. P.	Powiat lub Sekcja Oświaty Pozaszkolnej	Referaty O. P.	Kursy dla dorośliych	Ilość stu- chaczy	Ilość odczy- tów	Ilość biblio- tek	Ilość czy- telni	Ilość przed- stawień	Ilość chó- rów	Ilość orkiestr	Ilość prenu- meratorów P. O. P.	Współpraca z innymi organiza- cjami
35	Sochaczew (pow.)	Kampinos Młodzieżyzyn	1	40	—	—	—	—	—	—	1	
36			4	103	4	—	—	—	—	—	1	
37	Warszawa (pow.)	Karczew Zakroczym	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
38			4	150	20	—	1	7	1	1	1	Koło M. W.; Harc.
39	Włocławek (pow.)	Włocławek	5	300	12	—	—	urz.	—	—	1	Mag, Czerw. Krz.
		Ogółem	79	2147	46	17	2	69	5	4	53	K. Młodz. W. — 6 K. Roln. — 2 St. Sp. — 1 P. M. S. — 2 Str. poz. — L. O. P. P. — 1 Inne — 7
n) Komisja Wileńska.												
1	Braślav (pow.)	Widzei	—	—	9	—	—	—	—	—	1	
2	Dunilowicze (pow.)	Dunilowicze	6	200	40	—	—	5	—	—	1	
3		Żuczaj	3	62	2	—	—	—	—	—	1	
4		Parafjanów	2	85	—	—	—	—	—	—	1	
5		Porpliszcz	3	75	—	—	—	—	—	—	1	
6	Dziszna (pow.)	Dziszna Hermanowicze Młoty	—	—	—	—	—	—	—	—	1	P. M. S., K. Mł. W.
7			5	100	—	—	—	—	—	—	1	
8			2	20	—	—	—	5	—	—	1	
9	Oszmiana	Bienica	2	39	5	—	—	—	3	—	1	

Ognisk 78.

Nadto w Wilnie prowadzone przez Komisję O. P.:

Szkoła zawod. żeńska im. M. Konopnickiej		Szkoła zawod. męska im. Promienistych			
K l a s a	Ilość uczenia	Ilość godzin tygodn.	K l a s a	Ilość uczniów	Ilość godzin tygodn.
Wstępna A	34	16	Wstępna	37	16
Wstępna B	21	16	I	31	18
I	43	22	II	40	23
III	28	24	III	39	24
Razem kl. 4	ucz. 129	godz. 78	kl. 4	ucz. 147	godz. 81

Ognisk 39.

o) Komisja Wołyńska.

L. p.	Powiat lub Sekcja Ośw. Pozaszk.	Referaty O. P.	Kursy dla dorosłych	Ilość sinchaczy	Ilość odczytów	Ilość bibliotek	Ilość czytelni	Ilość przedstawieli	Ilość chórow	Ilość orkiestr	Ilość prenumerat. P. O. P.	Współpraca z innymi organizacjami
1	Krzemień	Krzemień	1	—	—	—	—	urz.	—	—	1	P. M. S.
2	(pow.)	Wisniowiec	7	—	urz.	—	—	2	—	—	1	
3		Wyszogródek	6	290	urz.	—	—	2	—	—	1	
4	Łuck (pow.)	Rożyszcze	5	—	urz.	—	—	urz.	1	—	1	P. M. S., K. M., Spółdzielnie, K. Dr.
5	Dubno (pow.)	Trościaniec	5	140	—	—	—	—	—	—	1	
		Młynów	urz.	—	—	—	—	2	—	—	1	
6	Równe	Berezne	5	180	2	—	—	—	1	—	1	K. M., W., K. M., W.
7	(pow.)	Buderaż	4	100	—	—	—	3	—	—	1	
8	Zdobunów (pow.)	Chorów	5	182	—	—	—	2	—	—	1	K. M., W., Stow. Sp. P. M. S., Inne
		Ogółem	38	892	2	—	—	11	2	—	8	

III. Zestawienie ogólne.

Komisji Oświaty Pozaszkolnej jest	12
Sekcyj Oświaty Pozaszkolnej jest	19
Referatów Oświaty Pozaszkolnej jest	357
Prenum. „Polsk. Ośw. Pozasz.”	465

Rodzaje pracy oświatowej.

1. Kursów dla dorosłych urządzono	886
2. Szkół (Wołomin — 1; Wilno — 2)	3
3. Słuchaczy na kursach dla dorosłych	22101
4. Uczniów i uczenic w szkołach (Wołomin — 62; Wilno — 273)	335
5. Odczytów i pogadanek urządzono	969
6. Bibliotek zorganizowano	138
7. Czytelni	12
8. Przedstawień teatralnych	1025
9. Chórów	78
10. Orkiestr	39

Współpracowano z innymi organizacjami.

Ze Związkiem Młodzieży Wiejskiej	w 56 wypad.
Ze Związkiem Kółek Rolniczych	w 44 „
Ze Związkiem Stow. Spożyw.	w 24 „
Z Towarzystwem Szkoły Ludowej	w 16 „
Z Towarzystwem Czytelní Ludowych	w 7 „
Z Polską Macierzą Szkolną	w 15 „
Ze strażą pożarną	w 33 „
Z Ligą Obrony Powietrznej Państwa	w 14 „
Z Towarzystwem Uniwersytetu Robotniczego	w 2 „
Z innymi instytucjami	w 96 „

Razem w 367 wypad.

IV. Obraz działalności W. O. P.

a) Wydz. O. P. na tle protokołów i uchwał.

Jak podano wyżej, prezydjum W. O. P. odbyło posiedzeń 22; plenarnych zebrań Wydziału było 7. Obrady dotyczyły przede wszystkim organizacji samego Wydziału i jego agend, regulaminów, programów pracy oraz redakcji i administracji *Polskiej Oświaty Pozaszkolnej*. Następnym etapem była sprawa kursów instruktorskich i konferencji oświatowej o charakterze teoretyczno-naukowym p. t. „Popularyzacja wiedzy i literatura popularna” tudzież propaganda pracy oświatowo-pozaszkolnej na zjazdach nauczyielskich.

W czerwcu r. 1924 weszła na porządek dzienny sprawa Wiejskiego Uniwersytetu Ludowego w Szycach i odtąd każdorazowo jest

omawiana tak pod względem organizacyjnym jak i ideowym (dydaktyczno-pedagogicznym).

W toku prac Wydziału O. P. niejednokrotnie wypływało zagadnienie współpracy organizacji wchodzących w skład W. O. P. Aby je wyczerpująco omówić, poświęcono jedno z plenarnych posiedzeń, na którym po wysłuchaniu wyczerpującego referatu na temat: „Podstawa koordynacji pracy instytucji oświatowych”, zgodzono się na ścisłe porozumiewanie się co do wspólnej linii działania z uwzględnieniem fachowości poszczególnych instytucji. Zdefiniowano przytem stanowisko Wydziału Oświaty Pozaszcz. Z. P. N. S. P., który zasadniczo nie jest instytucją oświatową, lecz sekcją przy zawodowej organizacji, skupiająco instytucje ideowo pokrewne i idącą po linii wychowawczego oddziaływania na członków Związku.

Praca na polu oświaty pozaszkolnej wymaga odpowiedniego przygotowania fachowego. Z tego założenia wychodząc, omówiono plan i opracowano program trzydniowych konferencji (kursów) oświatowych, któreby odbywały się kolejno przy każdej Okręgowej Komisji Zarządu Głównego Związku. Pierwszy dzień konferencji poświęcony jest zagadnieniom ideowym, drugi — organizacyjnym, trzeci — metodyczno-pedagogicznym.

Dla zebrania dokładnych informacji o działaczach społecznych, pracownikach naukowych, organizacjach społeczno-kulturalnych oraz prasie na prowincji został opracowany i rozesłany z ramienia Wydziału O. P. specjalny okólnik do starostów z prośbą o nadesłanie danych w tej sprawie. W rezultacie otrzymano 184 odpowiedzi, zawierające 2242 adresy.

W związku z zamierzeniami programowymi przygotowano i zorganizowano drugą ogólną konferencję (Kraków, 7 marca) na temat: „Spółdzielczość a oświata pozaszkolna”.

Następnym etapem prac Wydziału O. P. było przygotowanie programu wielkiej akcji odczytowej w całej Rzeczypospolitej, — akcji poświęconej propagandzie uświadomienia obywatelskiego o zagadnieniach życia państwowego Polski współczesnej. Stuletnia rocznica śmierci Stanisława Staszica (20 stycznia 1926) byłaby — według tego projektu — dniem rozpoczęcia odczytów, które odbywać się już będą i nadal. Poszczególne jednostki organizacyjne Związku, a przede wszystkim referaty oświaty pozaszkolnej, otrzymają w tej sprawie wskazówki przy pomocy „Głosu Naucz.” i „Polskiej Oświaty Pozaszkolnej”.

Wydział O. P. wespół z Zarządem Instytutu Oświaty i Kultury im. Staszica w dalszym ciągu opracowuje szczegóły programu.

b) Komisje na tle sprawozdań.

Jeśli się porówna działalność Komisji Zarządu Gł., Oddziałów pow. i Ognisk Z. P. N. S. P. na polu oświaty pozaszkolnej przed 1924 r. (to znaczy przed powołaniem do życia Wydziału Oświaty Pozaszkolnej) z działalnością dzisiejszą, to niewątpliwie widzi się olbrzymią różnicę na korzyść tej pracy. Nauczycielstwo związkowe

naogół rozumie swe obywatelskie obowiązki i chętnie — gdzie są po temu warunki — kształci prócz dzieci w szkole w godzinach obowiązkowych także młodzież pozaszkolną i dorosłych, nadto współpracuje w wielu organizacjach i instytucjach o charakterze społeczno-kulturalnym i państwowo-twórczym. Widać to z zestawień statystycznych, sporządzonych na podstawie nadesłanych sprawozdań.

Podnieść tu jednak należy brak zrozumienia w bardzo wielu wypadkach, jakie znaczenie posiadają wszelkie dane sprawozdawcze, ściśle i dokładnie oznaczone, a zwłaszcza na naszym terenie, gdzie praca jest w zaczątku. Wszak rozwój jej, ewentualne wzmoczenie, ugruntowanie i t. p. w poszczególnych regionach zależeć musi od takiej czy innej intensywności i napięcia. Ogromną również wagę mają te rzeczy, jeśli chodzi o propagandę, o uzyskiwanie funduszków od rządu i samorządów na prowadzenie roboty i t. d.

Jak niedokładne musi być nasze sprawozdanie, obrazuje fakt, że na 1300 rozesłanych kwestjonariuszy sprawozdawczych do poszczególnych ośrodków organizacyjnych, otrzymaliśmy 375 odpowiedzi (n. b. niezawsze należycie dokładnych i ścisłych). Niejednokrotnie wiadomo, że na terenie tej czy innej komisji prowadzi się daleko większą pracę oświatową, atoli z braku nadesłanych informacji liczbowych nie można było umieścić ich w ogólnym zestawieniu. Dlatego podkreślając jeszcze raz znaczenie tych rzeczy, zwracamy się z gorącym apelem do wszystkich Referatów, Sekcyj i Komisj Ośw. Pozaszk. o ułatwienie nam pracy przez ściśle podawanie danych przy sprawozdaniach, co z drugiej strony — jak wyżej wspomnieliśmy — ma duże znaczenie organizacyjne i propagandowe.

Z danych, któremi rozporządzamy, widać, że najruchliwszą na polu oświaty pozaszkolnej jest Komisja Łódzka: 64 Referaty O. P.; 4 Sekcje O. P.; 154 kursy dla dorosłych o 2552 słuchaczach; wygłoszono 73 odczyty; zorganizowano 41 bibliotekę i 4 czytelnie; 134 przedstawienia, 19 chórów, 19 orkiestr; prenumeruje się 66 egz. *Polskiej Oświaty Pozaszkolnej*. Zorganizowano prócz tego 3 kursy instruktorskie (na 2-ch 66 słuch.; na III-im — 62), oraz 5 konferencyj oświatowych.

Z Łódzką rywalizuje Komisja Lubelska: 46 Referatów O. P.; 1 Sekcja O. P.; 126 kursów dla dorosłych o 3061 słuchaczach; wygłoszono 99 odczytów i pogadanek; zorganizowano: 22 biblioteki, 2 czytelnie, 175 przedstawień, 8 chórów, 5 orkiestr; prenumerowano 52 egz. *Polskiej Oświaty Pozaszkolnej*; w 48 wypadkach współpracowano z innymi organizacjami.

Dalej idą: Warszawska, Białostocka, Kielecka, Krakowska, Wileńska, Wołyńska, Lwowska, Śląska, Poleska, Poznańska, Pomorska.

c) Konferencje i uchwały:

Konferencyj za okres sprawozdawczy odbyto 7. Dwie poświęcone były zagadnieniom natury teoretyczno-naukowej („Popularyzacja wiedzy i literatura popularna”, „Spółdzielczość a oświata

pozaszkolna”), pięć zaś — zagadnieniom organizacji pracy oświatowej i metodyki nauczania dorosłych.

Na konferencji w sprawie spółdzielczości uchwalono następujące rezolucje:

a) współdziałanie nauczycielstwa z ruchem spółdzielczym jest w najwyższym stopniu pożądane;

b) współdziałanie to wyrażać się powinno w rozszerzaniu działalności spółdzielczej poza sferę wyłącznie gospodarczą na dziedzinę pracy kulturalno-oświatowej;

c) zastosowanie w pracy oświatowej podstawowych zasad spółdzielczości dać może b. dodatnie rezultaty;

d) wychowanie społeczne w szkole i w pracy oświatowej pozaszkolnej winno być oparte na idei szkoły pracy samorozwojowej, wyrażającej się w organizacji spółdzielni uczniowskich w szkole i samorządowych kół oświatowych na kursach dla dorosłych.

d) Wiejski Uniwersytet Ludowy w Szycach.

Wiejski Uniwersytet Ludowy w Szycach wyszkolił dotąd 2 grupy ludzi: przez męski kurs — pięcioletni — przeszło 17 słuchaczy, przez żeński — trzymiesięczny — 18 słuchaczek. Jak widać z głosów wychowanków Zakładu, jest to jedna z najżywniejszych i najbardziej odpowiadających potrzebom naszego życia instytucji społeczno-oświatowych. Należy mieć nadzieję, że w niedalekiej przyszłości kraj nasz posiadać będzie większą liczbę tego rodzaju szkół.

e) Polska Oświata Pozaszkolna.

Dwumiesięcznik ten przeznaczony jest dla wszystkich, którzy interesują się zagadnieniem oświaty pozaszkolnej wogóle, a u nas w szczególności lub pracują na tem polu. Podaje w pierwszym swym dziale artykuły ogólne — teoretyczne — w zakresie oświaty pozaszkolnej, w drugim — uwagi z praktyki pracy oświatowej, w trzecim materiały, w czwartym — notatki z ruchu oświatowego w Polsce, w piątym — z ruchu oświatowego zagranicą. Wreszcie przegląd literatury i przegląd pism.

Współpracownikami *Polskiej Oświaty Pozaszkolnej* — jak dotąd — są:

Prof. dr. Jan Stanisław Bystron, prof. dr. Roman Dyboski, Marja Jaworska, Kazimierz Kornilowicz, prof. Romuald Minkiewicz, prof. dr. Kazimierz Nitsch, prof. H. Radlińska, prof. dr. Kazimierz Sochaniewicz, Władysław Wolert, i inni.

B. Wiejski Uniwersytet Ludowy w Szycach.

Zarząd Gł. Związku P. N. S. P. przystąpił w roku 1924 do zrealizowania dawno żywionego projektu stworzenia szkoły pracy obywatelskiej dla dorosłej młodzieży wiejskiej, której zdolności i zamiłowania pozwoliłyby stać się w środowiskach wiejskich przodownikami w szerzeniu oświaty i kultury, a przez to współpracownikami nauczycielstwa, prowadzącego pracę oświatową pozaszkol-

ną. (Zob. prospekt *Polska Oświata Pozaszkolna*. Rocz. I. zes. 4, str. 193, r. 1924).

Wiejski Uniwersytet Ludowy w Szycach został zorganizowany jako wolna szkoła, której zadaniem jest wprowadzić młodych ludzi w ogólnoludzkie życie kulturalne i w ten sposób przygotować ich do świadomego i twórczego udziału w życiu społecznym i kulturalnym własnego narodu. Najogólniejsze dążenie szkoły wyraża się w budzeniu intensywnego życia indywidualnego u wychowanków, w zapalaniu ich do tego, co piękne i szlachetne, w formowaniu idei wyższego pojmowania życia oraz wytwarzaniu nastroju radosnej pracy dla siebie i dla drugich, dla wsi rodzinnej, Ojczyzny i Państwa.

Odpowiednio do tych zadań skonstruowany program nauki obejmował na kursie męskim: naukę historii polskiej (godz. 6), literatury polskiej (godz. 6), języka polskiego (godz. 6), historii powszechnej (godz. 3), geografii (godz. 3), nauki obywatelskiej (godz. 3), rachunków (godz. 4), przyrody (godz. 2), rolnictwa (godz. 2), higieny (godz. 1), śpiewu (godz. 3), gimnastyki (godz. 6); na kursie dziewczęcym kosztem pewnej ilości godzin, przeznaczonych na przedmioty ogólnokształcące, wprowadzono naukę gospodarstwa domowego i robót ręcznych oraz zagadnienia wychowawcze. Program powyższy nie miał na celu wyłącznie przyswojenia wychowankom pewnej określonej sumy wiadomości, lecz wyzyskanie ich dla pracy nad wytworzeniem sobie przez wychowanków opartego na pierwiastkach idealizmu, etyki chrześcijańskiej i kulcie pracy poglądu na świat i życie.

Metoda pracy Wiejskiego Uniwersytetu Ludowego w Szycach oparła się nieprześcignionych wzorach duńskich i polegała na oddziaływaniu osobowości nauczycieli przez żywe słowo ich wykładu (metoda grundtwigowska) oraz na współpracy wychowanków z nauczycielami (metoda angielska).

Działalność wychowawcza Zakładu wyrażała się w stałym współżyciu rodzinnym wychowanków z nauczycielami (wspólne jedyzenie, wspólne zebrania towarzyskie, rozrywki, przechadzki, wycieczki, sporty), we współpracy w Kole wychowanków, które jako organizacja samorządu uczniów zaprawiała ich do późniejszej działalności społecznej, wreszcie w samodzielnych próbach organizowania przedsięwzięć kulturalnych jak: zebrania, obchody, wieczory artystyczne, przedstawienia teatralne i t. p.

Jakkolwiek przyjęto w Szycach za przykładem Danji kierunek historyczno-idealistyczny jako podstawę pracy, to jednak równocześnie starano się pogodzić go z postulatami polskiego życia doby współczesnej i odmiennymi cechami polskiego charakteru.

Stąd obok historii polskiej i powszechnej, historii literatury i historii przyrody, obejmuje program wiadomości i praktyczne zajęcia z zakresu gospodarstwa wiejskiego, oraz przedmioty służące potrzebom życia codziennego. Działalność zaś wychowawcza znajduje swój wyraz nie tylko we wspólnie prowadzonym, rodzinnym życiu wychowanków i nauczycieli, ale także w różnorodnych poczy-

nianiach samodzielnych, podejmowanych przez samorządne „Koło Koleżeńskie”. (Por. art. dr. E. Nowickiego „Szkoła demokracji w *Polskiej Oświacie Pozaszkolnej*) bądź w interesie zakładu, jego prawidłowych funkcji i jego gospodarstwa, bądź dla budzenia i ożywiania kulturalnego życia najbliższej okolicy.

Stawiając sobie za cel główny wychowanie młodzieży wiejskiej do działania społeczno-kulturalnego w roli czynnej awangardy w dziele kulturalnej przebudowy wsi polskiej, zajął Wiejski Uniwersytet Ludowy w Szycach w programie i metodzie swej pracy stanowisko samodzielne w stosunku do wzorów duńskich i pod tym względem stanowi dotąd jedyną w kraju placówkę oświatową tego typu. (Dawniej od Szyc istniejące Uniwersytety Ludowe w Dalkach i Dornfeldzie są dosłowną kopją duńskich instytucji tego rodzaju. Porównaj E. Nowickiego „Szkoła demokracji” j. w.).

Działalność zakładu.

Objąwszy w posiadanie od Y. M. C. A. trzy budynki mieszkalne; zabudowanie gospodarskie, ogród warzywny i owocowy, 4 morgi pola ornego i place dla gier i zabaw, mogło Kuratorjum Zakładu bez większego trudu, choć nie bez dość znacznych wkładów, przeprowadzić organizację szkoły i gospodarstwa szkolnego. Punktem centralnym stał się z natury rzeczy budynek najobszerniejszy, gdzie mieściły się 2 sypialnie wychowanków, sala szkolna, biblioteka, świetlica, sala jadalna, kuchnia i mieszkanie jednego z nauczycieli dwa inne budynki częściowo były zajęte przez dyrektora zakładu, nauczycielkę i służbę.

Kierownictwo Zakładu i zarząd jego gospodarstwem zostały oddane w doświadczone i sprawne ręce inż. Ignacego Solarza, który pracuje zarówno w charakterze nauczyciela i wychowawcy jak też gospodarza i administratora. (Skład grona nauczycielskiego podamy niżej).

Porządek dnia został ułożony w taki sposób, że życie w Zakładzie rozpoczynało się w zimie o godz. 6 m. 30, w lecie o 6-tej i trwało do godz. 10 wiecz. W tym okresie czasu mieściły się wykłady i lekcje, trwające od godz. 8 rano do 12 w południe, z przerwą godzinną, przeznaczoną na gimnastykę lub gry i zabawy na wolnym powietrzu, oraz od godz. 3 do 7 m. 30, reszta zaś czasu była przeznaczona na zajęcia gospodarskie wychowanków, posiłek (4 razy dziennie), odpoczynek, czytanie, zebrania i t. p.

Życie w obrębie Zakładu formowało się bez wszelkiego przymusu lub narzuconych regulaminów, w oparciu o samorządne Koło Koleżeńskie.

Wszyscy więc byli w zakładzie zajęci, jedni sprzątaniami i porządkowaniem sal, których używali, inni biblioteką, którą zinwentaryzowali, skatalogowali i prowadzili, czy czytelnią pism, inni wreszcie oborą, podwórzem czy polem.

Koło Koleżeńskie postawiło sobie za cel samodzielną pracę w zakresie kulturalno-oświatowym, gospodarskim i samopomocy,

w tym też celu utworzyło trzy sekcje, odpowiadające tym kierunkom pracy, nadto sąd koleżeński i komisję kontrolującą. (Bliższe szczegóły patrz E. Nowickiego „Szkoła demokracji”).

Działalność Wiejskiego Uniwersytetu Lud.

Działalność Wiejskiego Uniwersytetu Ludowego w Szycach obejmuje 8 miesięcy, w których odbyły się 2 kursy: zimowy, przeznaczony dla młodzieży męskiej i letni przeznaczony dla dziewcząt.

Zespół wychowanków, przybyłych z różnych stron kraju, (zob. niżej statystykę), przedstawiał się nierównomiernie zarówno pod względem wieku jak też poziomu intelektualnego, co w pewnym stopniu utrudniało pracę; gdy jednak po przełamaniu pierwszych trudności zaaklimatyzowania się, krystalizować się począł nastrój pracy, okazało się, że można go było oprzeć i utrzymać na wysokim poziomie moralnym.

Korzyści wychowawcze objawiać się zaczęły stosunkowo rychło. Przejawiły się one przede wszystkim w pracach Koła Koleżeńskiego, w którym zrodził się plan, by z Uniwersytetu Ludowego stworzyć ośrodek kulturalnego promieniowania na okolicę, rezultatem zaś tego było zorganizowanie przez wychowanków Uniwersytetu—Koła Młodzieży okolicznych wsi, udział wychowanków Zakładu w zebraniach wiejskich okolicy, a wreszcie zbliżenie ludności okolicznej do Zakładu i jego prac przy sposobności wieczorków, zebrań towarzyskich, odczytów i t. p. (Porównaj E. Nowickiego „Szkoła demokracji”).

W ten to sposób przygotowywała się młodzież Zakładu do samodzielnej działalności społecznej, którą po opuszczeniu Uniwersytetu prowadzić pragnęła we wsi rodzinnej.

Statystyka wychowanków według miejsc pochodzenia:

L. p.	Powiat	Mężczyźni	Kobiety
1.	Będzin		1
2.	Biała (Małop.)	1	
3.	Brześć n. B.		1
4.	Brzozów	1	
5.	Ciechanów	1	
6.	Garwolin	1	
7.	Grójec		1
8.	Jasło		1
9.	Jędrzejów	3	1
10.	Kołomyja	1	
11.	Kraków		1
12.	Łęczyca	1	
13.	Łowicz	1	
14.	Łódź	1	2
15.	Oświęcim		2
16.	Pilzno	1	
17.	Piotrków		1

L. p.	Powiat	Mężczyźni	Kobiety
18.	Przemyśl	1	
19.	Przeworsk	1	
20.	Pułtusk		1
21.	Radomsk	2	1
22.	Rzeszów		1
23.	Sandomierz		1
24.	Słupca		1
25.	Turek		1
26.	Wieluń		1
27.	Żywiec	1	
Ogółem:		17	18

Z pośród 17 słuchaczy — 2 otrzymywali stypendjum Związku Kół Młodzieży Wiejskiej, 1 stypendjum Okr. Związku Kółek Rolniczych, 1 stypendjum Spółdzielni Włościańskiej, 3 stypendja sejmikowe; z pośród 18 słuchaczek — 2 miały stypendjum sejmikowe, 1 stypendjum Okr. Związku Kółek Rolniczych, 1 stypendjum Brzeskiej Komisji Związku Nauczycielskiego.

Statystyka według zawodów wykazuje z pośród mężczyzn — 16 rolników, 1 robotnika fabrycznego, z pośród kobiet — 17 pracujących w gospodarstwie rolnem, 1 żonę nauczyciela.

Personel nauczycielski składa się z 3 osób: Dyrektora Inż. Ignacego Solarza, nauczycielki literatury, języka polskiego i śpiewu — Zofji Michałowskiej-Sclarzowej i Jana Sroki — nauczyciela historii, nauki obywatelskiej i gimnastyki, prócz tego na kursie żeńskim gospodarstwa domowego uczyła Stanisława Obuchowiczówna. Inne przedmioty, jak higiena, rolnictwo, geografja i t. p. przypadły dyrektorowi zakładu p. Solarzowi. Służba zakładu składała się z pomocnika gospodarskiego Wojciecha Wójcika, montera Józefa Chojnackiego i dziewczyny do kuchni.

Kuratorem Uniwersytetu z ramienia Zarządu Głównego jest kol. dr. Eustachy Nowicki.

W roku sprawozdawczym odbyły się 2 kursy: a) 5-cio miesięczny męski, trwający od 1 listopada 1924 do 28 marca 1925 r., w gronie 17 wychowanków, b) 3-miesięczny żeński, od 1 kwietnia do 28 czerwca 1925 r., w gronie 18 słuchaczek.

Na kursie męskim pensum tygodnia wynosiło: historia polska 6 godz., historia literatury polskiej 6 godz., język polski 6 godz., gimnastyka 6 godz., rachunki 4 godz., historia powszechna 3 godz., nauka obywatelska 3 godz., geografja 3 godz., śpiew 3 godz., przyroda 2 godz., rolnictwo 2 godz., dyskusja w związku z przedmiotami nauki 2 godz., prowadzenie zebrań, biblioteki i t. p. 1 godz. Ogółem 47 godzin tygodniowo. Na kursie żeńskim pensum przedmiotów ogólnokształcących zostało ograniczone zarówno ze względu na krótszy okres czasu, przeznaczonego na naukę, jak i konieczność uwzględnienia przedmiotów kobiecych n. p. roboty ręcz-

ne, gospodarstwo domowe, wiadomości o wychowaniu i higjena. Ogółem na kursie żeńskim pensum tygodniowe wynosiło 55 godzin.

Zebrań Koła Koleżeńskiego na kursie męskim odbyło się 18. Omawiane na nich były tematy następujące: Stronictwa ludowe w Polsce; Co zrobię, gdy zostanę radnym w gminie; Jakim powinien być chłop w Polsce, jako obywatel; Jakie organizacje znajdują się w mojej wsi; Jak mówią w mojej wsi; Sprawozdanie z odczytu prof. Szafera w Krakowie na temat: Ogrodnictwo i rolnictwo w Afryce; Rasy polskie hodowane w Polsce; O nawozach sztucznych i oborniku; Wspomnienia najazdów tatarskich w mojej wsi; Współczesne osadnictwo polskie w Małopolsce Wschodniej; Spółdzielczość w Polsce; O sadownictwie; O rozwoju charakteru; nadto odbyło się 5 walnych zebrań, poświęconych sprawom Koła.

Poza tą działalnością wewnętrzną, brali wychowankowie udział w pracach społecznych okolicznych wsi, uczestnicząc w zebraniach wiejskich, zebraniach Kółek Rolniczych i zebraniach Koła Młodzieży Wiejskiej (w Białym Kościele, Modlnicy, Giebułtowie). Koło Młodzieży Wiejskiej, obejmujące 40 członków z pośród młodzieży okolicznych wsi, zostało zorganizowane z inicjatywy i przy współdziałaniu wychowanków Uniwersytetu Ludowego, którzy w pracach Koła, odbywających się w świetlicy zakładu, stały brali udział.

W szeregu prac podejmowanych w zakładzie na uwagę zasługują poczynania regionalistyczne i krajoznawcze wychowanków.

Pierwsze znalazły swój wyraz w kultywowaniu tradycji zwłaszcza obrzędowej w okresie świąt Bożego Narodzenia (szopka krakowska, turoń) i przy sposobności wesela (wesele krakowskie dyrektora) oraz w wyborze pieśni śpiewanych przed każdą godziną wykładu, a także dyskusjach o zwyczajach ludowych w różnych okolicach kraju; drugie wyrażały się w akcji wycieczkowej, bardzo ożywionej mimo nieprzyjemnej pory roku (jesień i zima). Wycieczek ogółem odbyło się 15 na obu kursach, 10 w okresie kursu męskiego, 5 na kursie żeńskim. Najliczniejsze naturalnie były wycieczki do Krakowa, zarówno dla zwiedzenia zabytków i muzeów krakowskich, jak i do teatru, pozatem jednak odbyły się wycieczki do Wieliczki, Tenczynka, Ojcowa, Zielonek, Pieskowej Skały i Zakopanego (kurs żeński) i Warszawy (kurs męski).

Przedstawień teatralnych odbyło się na kursie męskim 2, na kursie żeńskim inscenizacja pieśni ludowych 2, obchodów było 3.

W murach swoich gościł Wiejski Uniwersytet Ludowy kilka wycieczek zbiorowych, między którymi była wycieczka słuchaczy Wydziału Rolniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego z prof. Rouppertem, uczniów szkoły Rolniczej w Trzyncu, Pol. Tow. Krajoznawczego z Warszawy i nauczycielstwa szkół powszechnych z dr. Rowidem z Krakowa, prócz tego zaś z okazji ukończenia I kursu odbył się tutaj liczny zjazd sąsiedzki Kół Młodzieży Wiejskiej okolicznych powiatów. Z pośród znacznej liczby osób prywatnych, które interesowały się zakładem i odwiedziły go, wymienić należy: Prezesa Związku, senatora St. Nowaka, wiceprezesów postów:

J. Smulikowskiego i Nowickiego, delegata Ministerstwa Oświaty, p. M. Janowskiego, delegata Min. Rolnictwa, p. Pomianowskiego. Wszyscy odwiedzający zakład wpisywali się do jego pamiątkowej księgi, niejednokrotnie dając przytem wyraz swemu uznaniu dla prac Uniwersytetu.

Materjalnego poparcia udzieliło Wiejskiemu Uniwersytetowi w Szycach Ministerstwo W. R. i O. P., przyznając subwencję na pokrycie płac nauczycielskich oraz zasiłku na bibliotekę, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, udzielając pewnej sumy na stypendja dla niezamożnych słuchaczy, dalej Sejmiki: Pińczowski, Olkuski i Wilejski, przyznając pewne zasiłki na prace Uniwersytetu.

Wychowankowie obu kursów, pragnąc utrzymać łączność z Zakładem, utworzyli „Związek Wychowanków Wiejskiego Uniwersytetu Ludowego w Szycach”, który postawił sobie za cel pozostawać w łączności duchowej z zakładem, propagować jego idee oraz nieść mu pomoc moralną i materjalną. Uchwalony przez specjalne zebranie członków statut zobowiązuje ich do odbywania corocznych zjazdów w Szycach, wydawania rocznika, poświęconego zagadnieniom, związanym z ideologją Uniwersytetu Ludowego i nadawania niezamożnym, a zasługującym na to słuchaczom W. Uniwersytetu Ludowego w Szycach stypendjów.

C. *Instytut Kultury i Oświaty im. Staszica.*

W ścisłym kontakcie z Wydziałem Oświaty Pozaszkolnej Z. P. N. S. P. pozostaje Instytut Oświaty i Kultury im. Staszica, który „ma na celu budzenie, popieranie i ogniskowanie wszelkich poczynań oświatowych i kulturalnych na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej”. Instytut prowadzi sekcję biblioteczną, która zaopatruje w książki i pomoce naukowe biblioteki wszelkich instytucji i organizacji, udziela porad i układa katalogi biblioteczne.

W skład zarządu Instytutu wchodzi:

- senator kol. Stanisław Nowak — prezes;
- kol. Aleksander Patkowski — viceprezes;
- kol. dr. Eustachy Nowicki — viceprezes;
- poseł kol. Juljan Smulikowski — członek Zarządu;
- poseł kol. Zygmunt Nowicki — członek Zarządu;
- kol. Roman Tomczak — członek Zarządu;
- kol. Wiaczesław Gruszecki — skarbnik;
- kol. Eugenjusz Müller — członek Zarządu;
- p. Marja Seroczyńska — członek Zarządu;
- kol. Piotr Banackowski — sekretarz.

Biuro Instytutu Oświaty i Kultury im. Staszica mieści się w Warszawie, przy ul. Wspólnej 23, m. 12.

Ściślejsze szczegóły z działalności Instytutu znajdują koledzy w treści sprawozdania ogólnego Wydziału Oświaty Pozaszkolnej — podanej wyżej.

M A T E R J A Ł Y.

Kursy dla Dorosłych st. m. Warszawy w ubiegłym roku szkolnym zakończyły okres dziesięciu lat swego istnienia.

Zobrazowanie całokształtu pracy instytucji za ten czas, znalazło swój wyraz w urządzonej niedawno wystawie jubileuszowej; również III tom Rocznika Kursów dla Dorosłych ukaże się pod znakiem dziesięciolecia kursów warszawskich. Na razie podajemy niektóre daty z obszernego sprawozdania za ubiegły rok szkolny.

Systematyczne nauczanie.

TYP UCZELNI	Ognisk	Kompletów	Sluchaczy	Sluchaczogodzin (w tysiącach)	Przeciętna uczestnicząc. w komplecie	Procent promowa- nych	Świadectw z ukończenia całego kursu wydano
Kursy początkowe dla dorosłych (8 semestralne)	13	96	2753	405	25	73,5	103
Kursy początkowe dla młodocianych (14 — 18 lat)	9	55	1937	254	28,6	71	76
Szkoła dla dorosłych (zakres 7-mio kl. szkoły publicznej)	4	17	462	132	22,6	76	45
Szkoła dla młodocianych	4	33	979	273	27,4	70	38
Uniwersytet powszechny	2	3	91	14	26,7	97	nie wydaje się
O g ó ł e m	29*)	204	6222	1078	—	—	262

Praca wychowawcza wśród młodocianych (świetlice).

Ognisk uczestników godzin świetlic. uczestnikogodzin (w tys.).
 10 391 527 16,6

Prowadzono gry ruchowe, gimnastykę, śpiew, kółka dramatyczne, literackie, przyrodnicze, rysunkowe, roboty ręczne, oraz organizowano oddzielnie dla uczestników świetlic wieczornice, pogadanki i wycieczki.

* W 2 ogniskach funkcjonowały jednocześnie różne typy uczelni.

Doraźne formy pracy oświatowej.

	Liczba	Słuchaczy	Słuchaczo-godzin (w tysiącach)
Odczyty	150	7488	7,5
Wycieczki miejskie . .	329	9267	18,4
Wycieczki zamiejskie . .	24	774	6,2
Koncerty	3	1800	—
Teatr *)	—	5830	—

Koło oświatowe słuchaczy K. d. D. liczyło w roku sprawozdawczym 451 członków, współdziałało w pracach organizacyjnych ognisk, przeprowadziło dwukrotnie szeroką agitację na Kursy (wrzesień i styczeń), zorganizowało podczas wakacyj 24 odczyty (2246 słuchaczy) i 18 wycieczek (817 osób), kolonję wakacyjną w Górze Puławskiej (trwała 46 dni, korzystało 73 osoby) i prowadziło 8 biblioteczek ogniskowych.

Nauczyciele. Na Kursach dla Dorosłych pracowało w 1924—25 r. szk. 330 nauczycieli.

Biblioteka centrali liczy 5428 tomów (przybyło 1245 tomów). Korzystało z niej w roku sprawozdawczym 224 nauczycieli, wypożyczając 3087 tomów i 163 słuchaczy, którzy wypożyczyli 1070 tomów. Nadto funkcjonowało 8 biblioteczek ogniskowych (1300 tomów).

Przezroczarnia liczy 4740 przezroczy (przybyło 917), które obsługują 30 latarni projekcyjnych w ogniskach. Z przezroczarni korzystało 120 osób z nauczycielstwa, wypożyczając 14200 przezroczy.

Koszty prowadzenia Kursów wyniosły 324.240 zł. (wydatki 364.306 zł., wpływy z opłat słuchaczy 40.086 zł., t. j. 11% wydatków). Koszt jednej słuchaczo-godziny wyniósł 33 grosze, koszt jednego słuchacza kursów początkowych (obliczenie teoretyczne z uwzględnieniem nauki systematycznej, odczytów, wycieczek i t. p.) 79 zł. rocznie, jednego słuchacza szkoły dla dorosłych lub młodocianych 148 zł. rocznie.

W końcu roku, zwyczajem lat ubiegłych, odbyły się konferencje ogólne wszystkich pracowników pedagogicznych K. d. D. Tym razem odbyły się pod znakiem ogólnych idei, dotyczących oświaty dorosłych.

Program objął: 1) Podstawy ideowe pracy oświatowej wśród dorosłych — ref. W. J. Rose dyr. Y. M. C. A.; 2) Podstawy pedagogiczne pracy oświatowej wśród dorosłych — ref. N. Perzyński, nacz. wydz. ośw. pozaszk. w Kurat. Poznańskim; 3) Wyższe etapy

* Zbiorowe wyprawy i rozdawnictwo kart ulgowych.

kształcenia dorosłych — ref. prof. dr. M. Grotowski, dziekan wydz. ped. W. W. P.; 4) Stan oświaty pozaszkolnej w Polsce — ref. dr. E. Nowicki, redaktor *Polskiej Oświaty Pozaszkolnej*; 5) Uniwersytety regionalne — ref. A. Patkowski, przewodniczący wydz. ośw. pozaszk. P. Z. N. S. P.

Zarząd K. d. D. Skład Zarządu: Wł. Radwan — przewodniczący, A. Konewka — sekretarz, A. Czerwińska, M. Gomólińska, W. Haberkantówna, K. Kornitowicz, S. Małkowski — członkowie.

Komisja Pedagogiczna K. d. D. odbyła 16 posiedzeń.

Skład Komisji: A. Konewka — przewodniczący, M. Godecki — zastępca, M. Borowiecka — sekretarz, J. Baranowska, M. Błaszczkowska, H. Budzyński, K. Frelek, F. Grajewska, S. Jaczewski, Cz. Jaksza-Bykowski, E. Kolisko, E. Kornitowiczowa, A. Kropatsch, N. Samotyhowa, S. Sawicki, I. Sawicka, W. Weychert-Szymanowska.

Kierownictwo kursów: A. Konewka — kierownik kursów, M. Borowiecka — starsza instruktorka, S. Sawicki — młodszy instruktor, M. Godecki — kierownik szkoły i Uniwersytetu Powszechnego, E. Kornitowiczowa — kierowniczką działu wychowawczego i świetlic na kursach dla młodocianych, M. Błaszczkowska — kierowniczką działu odczytów, wycieczek i biblioteki, F. Grajewska — kuratorka Koła Oświatowego słuchaczy K. d. D.

*

*

*

Rok 1924—25 przynosi zasadnicze zmiany w organizacji Kursów dla Dorosłych — zostaje przekreślona świadomie nadana przez Komitet Obywatelski w 1915 r., autonomia Kursów dla Dorosłych. Mianowany przez prezydenta miasta zarząd kursów zostaje zastąpiony przez Radę Kursów dla Dorosłych, która, obradując pod przewodnictwem ławnika — przewodniczącego Zarządu Wydziału Oświaty i Kultury — będzie organem opiniodawczym. Dzięki dotychczasowej swobodzie kształtowania życia wewnętrznego przez powołanych do pracy oświatowej, Kursy stały się jedyną w Polsce instytucją oświatową, prowadzoną na wielką skalę i stale doskonalącą swe formy organizacyjne i metody pracy. Dzięki przeprowadzonej zmianie statutów zarządu miasta i regulaminów instytucji miejskich, ingerencja Wydziału O. i K. w szczegóły wewnętrznego życia Kursów regulaminowo może być znacznie zwiększona. Trudno przewidzieć i obliczyć skutki zaprowadzanych zmian. Zależać one będą przede wszystkim od zrozumienia ducha i typu pracy oświatowej wśród dorosłych przez czynniki nadrzędne, a więc od sposobu i zakresu korzystania z przysługującego prawa ingerowania.

Poczynione w sierpniu ubiegłego roku redukcje budżetowe, dotkliwie dają się odczuć. Redukcje personalne w centrali zmniejszyły wydajność pracy w dziale instruktorskim (415 wizytacji w roku sprawozdawczym, wówczas, gdy w 22—23 — 778,

a 23—24 — 578), obarczając zaś pracowników pedagogicznych nadmiarem pracy organizacyjnej, zatamowały poczęści prace metodyczne i programowe (konferencje, komisje i t. p.). Stwierdzono, że wartość pracy nauczycielskiej na kursach wzmożła się — lecz należy to raczej zaliczyć na dobro rezultatów pracy z lat ubiegłych i wyrabiania się dawnego zespołu pracowników.

Do bolączek należy również kwestja lokalowa. Liczba lokali miast wzrastać grozi kurczeniem się wobec konkurencji innych uczelni miejskich (kursy zawodowe dla terminatorów). Na wynajem lokali w uczelniach prywatnych środków brak.

Po długotrwałych staraniach została w bieżącym roku uregulowana sprawa wynagrodzeń nauczycielskich: ustalono zasadniczą normę płacy (30 punktów za 1 godz. tyg. miesięcznie, płatne przez 12 mies. w roku), wprowadzono dodatki (10%) za trzechlecie pracy na kursach, za wyższe studia (15%) i za prace autorskie w dziedzinie oświaty pozaszkolnej (10%). Jest to ważny krok naprzód. Zmiany norm wpłyną dodatnio na ustalenie się zespołu nauczycielskiego i pozwolą podnieść wymagania w stosunku do zgłaszających się kandydatów na nauczycieli.

Rok sprawozdawczy nie wnosi zasadniczych zmian w dziedzinie metodycznej i programowej. Dotychczasowe typy uczelni i zakresy programów ustaliły się. Na gruncie pracy wychowawczej wśród młodocianych zorganizowano w tym roku kontakt z rodzicami kształcącej się młodzieży oraz wprowadzono opiekę lekarską w świetlicach. Praca znacznie rozszerzyła się i rozwinęła. Uregulowano organizowanie życia samorządowego uczestników dzięki zapomocze M. W. R. i O. P. i znacznie rozwinięto stronę estetyczno-artystyczną pracy (chóry, kółka dramatyczne, rysunki, zdobnictwo i t. p.).

W szkole dla młodocianych zaprojektowano czteroletnią zamiast dotychczasowej trzyletniej nauki, odpowiednio przekształcając program. Zorganizowano po raz pierwszy dwuletni kurs ogólnokształcący w ognisku III (Koła Oświatowego) dla abiturjentów szkoły, oraz zaprojektowano dalsze stopnie nauczania dla abiturjentów kursów początkowych. Próbné zespoły zostaną zorganizowane w bieżącym roku szkolnym.

*

Działalność Centralnego Biura Kursów dla Dorosłych w 1924 — 25 roku szkolnym w stosunku do roku ubiegłego znacznie się wzmożła, lecz nie przybrała takich rozmiarów, jakich wymagają potrzeby oświatowe. Od czasu ostatnich redukcji (koniec 1923 — 24 r. szk.) nie powiększono liczby pracowników, gdyż stan finansowy instytucji był taki, że poza regulowaniem najkonieczniejszych wydatków nie można było pozwolić sobie na żadne śmielsze posunięcie. Wszystkie dotychczasowe działy pracy były prowadzone, lecz specjalnie rozwinięto dział wyjazdów i kursów instruktorskich na prowincji. Wyjazdy te miały za zada-

nie propagandę oświaty pozaszkolnej i udzielanie pomocy fachowej lokalnym placówkom oświatowym.

Stan pracy w poszczególnych działach przedstawiał się następująco:

Poradnia w stosunku do lat ubiegłych zmienia swój charakter wobec szeregu wydawnictw metodycznych o tym właśnie charakterze, oraz wydania programu kursów początkowych dla prowincji. Prace te zredukowały ilościowo zakres porad.

Kursy instruktorskie prowincjonalne. Wszystkie niemal kursy odbyły się na skutek inicjatywy i zabiegów czynników miejscowych społecznych czy samorządowych. Organy państwowe w związku ze stanem budżetu Ministerstwa W. R. i O. P. prawie nic nie robiły w tej dziedzinie. Nawet w tych wypadkach, gdzie kursy odbyły się pod firmą kuratorjum czy inspektora szkolnego, to raczej należy to zawdzięczać inicjatywie poszczególnych osób, piastujących stanowiska państwowe, a które, nie widząc możliwości dla tych prac w ramach swego urzędu, nawiązywały kontakt z miejscowymi samorządami i organizacjami społecznymi i tylko dzięki ich finansowemu poparciu mogły podejmować jakąkolwiek akcję. Przeważnie rola czynników państwowych sprowadzała się do udzielania urlopów nauczycielom szkół powszechnych. Stwierdzić należy, że w każdym wypadku opierano się na samorządach terytorjalnych, gdyż nawet wtedy, kiedy kursy były organizowane całkowicie przez organizacje społeczne — podstawą finansową były subsydja samorządowe.

Pod względem programów wielkich różnic nie było. W zależności od wymiaru czasu i potrzeb miejscowych na te czy inne zagadnienia zwracano więcej uwagi, lecz zasadniczo wszystkie kursy były przeznaczone dla nauczycieli kursów dla dorosłych. Wyjątkowo kurs w Koninie miał charakter kursu instruktorskiego pracy społeczno - kulturalnej.

Ogółem kursów odbyło się 7 w następujących miejscowościach: Łowicz, Chełm, Warszawa powiat, Grodno, Wołkowysk, Jędrzejów, Konin. Tabela sprawozdawcza z pierwszych 6 kursów zamieszczona była w numerze 2-gim *Polskiej Oświaty Pozaszkolnej*. Kurs w Koninie był sześciodniowy, w czasie od 24 do 30.VI.25 r., organizowany przez Inspektora szkolnego dla nauczycieli szkół powszechnych powiatu konińskiego i charakterem swym różnił się od innych kursów, co wyraźnie wskazuje program, który przy 30 godz. wykładowych obejmował następujące zagadnienia: a) teatry ludowe—wykładał p. Małkowski, b) domy ludowe— p. Sosiński, c) muzea — p. L. Sawicki, d) bibliotekarstwo — p. Czerwijowski.

Uczestniczyło w kursie około 40 osób.

Trzydniowe kursy w seminarjach nauczycielskich były prowadzone w czasie od 9.III do 26.V.25 r. na zlecenie i z zapomogi Min. W. R. i O. P. dla młodzieży IV i V kursów przy 15 godz. wykładowych i obejmowały następujące zagadnienia:

a) zagadnienia ogólne i organizacyjne	6 godz.
b) wykazanie odrębności metod nauczania dorosłych na tle metodyki języka ojczystego	3 „
c) pierwiastek praktyczny w nauczaniu dorosłych na tle metodyki rachunków	2 „
d) aktualizowanie tematów nauczania oraz wychowanie obywatelskie na tle geografji i nauki obywatelskiej	2 „
e) odczyt jako środek propagandy oświatowej i uzupełnienie systematycznej nauki	1 „

Celem tych kursów, jak wynika z programu, było przede wszystkim zapoznanie młodzieży z tym, co to jest oświata pozaszkolna, rozbudzenie w niej odpowiedniego stosunku do tej pracy i udzielenie najkonieczniejszych praktycznych wskazówek organizacyjnych i metodycznych. Młodzież bardzo żywo reagowała na poruszone zagadnienia i w większości wypadków brała żywy udział w dyskusjach. Cenny wpływ na wytworzenie odpowiedniej atmosfery miało to, że na czas trwania kursu przerywano normalne zajęcia szkolne. W wielu wypadkach uczestniczyli w słuchaniu kursu i nauczyciele seminarjów, co miało ten dodatni wpływ, że liczni nauczyciele, którzy przedtem nie zwracali uwagi na oświatę pozaszkolną, w czasie trwania kursu oświadczyli konieczność uwzględniania tych zagadnień w toku ich wykładów i prosili niejednokrotnie o wskazanie im szczegółowej literatury z zakresu tej pracy.

Kursy o tym typie były zapoczątkowane w roku ubiegłym na terenie Kuratorjum Warszawskiego. W bieżącym roku projektowano obsłużyć resztę seminarjów Kuratorjum Warszawskiego, a następnie Kuratorjum Białostockie i Łódzkie. Z powodu braku pieniędzy pracy w Kuratorjach Białostockim i Łódzkim nie podjęto wcale, a przeprowadzono kursy w następujących miejscowościach Kuratorjum Warszawskiego:

Radzimin seminarjum żeńskie	okolo	60	osób
Łowicz	„ męskie	„	60 „
Mława	„ „	„	50 „
Radom	„ męskie i żeńskie	„	100 „
Kielce	„ męskie	„	60 „
Jędrzejów	„ „	„	50 „
Sosnowice	„ męskie i żeńskie	„	170 „
Zawiercie	„ żeńskie	„	70 „
Płock	„ męskie i żeńskie	„	100 „
Włocławek	„ koeduk.	„	80 „
Pułtusk	„ „	„	70 „
Częstochowa	„ męskie i żeńskie	„	100 „
Sandomierz	„ żeńskie	„	60 „
Ostrowiec	„ koeduk.	„	70 „
Solec n/W.	„ męskie	„	50 „
Warszawa (państw. kursy im. Nałkowskiego)	„	„	50 „

Razem przeprowadzono Kursy dla 20 seminarjów przy udziale około 1200 młodzieży seminarjalnej.

Nadto prelegenci C. B. brali udział w kursach instruktorskich urządzanych przez inne instytucje oświatowe, między innymi w kursach Z. P. N. S. P. w Wilnie i w Koninie i w kursie Związku Strzeleckiego w Warszawie.

Trzeci dwumiesięczny kurs instruktorski w Warszawie, urządzono wspólnie z Działem Oświaty Centralnego Związku Kółek Rolniczych, Wydziałem Wychowawczym Związku Stowarzyszeń Spożywców i Związkiem Bibliotekarzy. Sprawozdanie zostało zamieszczone w Nr. 3 *Polskiej Oświaty Pozaszkolnej* rok 1925.

Wyjazdy instruktorskie, podejmowane przez instruktora objazdowego C. B., miały bądź charakter propagandowy bądź też wyraźnie instruktorski. Pod względem liczebnym wyjazdy instruktorskie w stosunku do roku ubiegłego znacznie się wzmogły. Wszystkie wyjazdy odbyły się na skutek zaproszenia przez miejscowe czynniki. Koszty wyjazdów były pokrywane przez instytucje zapraszające. Do wyjazdów o typie propagandowym należy zaliczać udział w zjazdach oświatowych Z. P. N. S. P. w Wołożynie, Łukowie, Mławie i Turku oraz udział w posiedzeniu Wydziału Powiatowego i Rady Szkolnej Powiatowej w Słupcy.

Charakter instruktorski miały kilkakrotne wyjazdy do Łukowa (powstanie Komisji Oświaty Pozaszkolnej, uchwalenie budżetu i przygotowanie projektu pracy, udział w pracach Komisji), następnie udział w pracach Wydziału Powiatowego Sejmiku Warszawskiego (opracowanie planu pracy i budżetu, stały udział w Komisji O. P. wizytowanie kursów, poprowadzenie konferencji nauczycielskiej).

Z powiatem będzińskim stały kontakt jest utrzymywany w dalszym ciągu. Pod koniec bieżącego roku nawiązano kontakt z Sejmikiem pow. Olkuskiego.

Prace badawczo-naukowe były prowadzone przez p. Kornilowicza podczas 2 miesięcznego pobytu w Anglii. Nadto p. Kornilowicz kontynuował rozpoczęte w ubiegłym roku prace na terenie Zagłębia Dąbrowskiego. Wyniki badań w Anglii w najbliższej przyszłości zostaną ogłoszone drukiem.

Zebrania dyskusyjne członków odbyły się w następujących terminach: dnia 5.X — 24 z referatem p. Rose na temat „Praca wychowawcza w małych zespołach”; dnia 26.X. — 24 dalszy ciąg dyskusji nad referatem p. Rose, oraz dnia 1.II. — 25 z referatem p. Kornilowicza na temat: „Kursy wieczorne w Anglii”.

Na zebraniach przeciętnie bywało około 50 osób z pośród członków C. B. i zaproszonych gości.

Wydawnictwa. Z powodu trudnej sytuacji finansowej podjęto tylko najkonieczniejsze wydawnictwa, a mianowicie: Pożaryska, Szymanowska i Sulicka — Zbliża i zdaleka cz. IV, wyd. IV w ilości 8.000 egzemplarzy, Borowiecka, Godecki i Grodecka —

Program Kursów początkowych dla wsi i miast prowincjonalnych — 2.000 egzemplarzy.

W opracowaniu są III tom Rocznika Kursów dla Dorosłych, Elementarz dla dorosłych — K. Grodeckiej oraz kilka prac p. Korniłowicza, związanych z badaniami oświaty pozaszkolnej w Anglii.

Składnica wydawnictw. Ruch w składnicy dobitnie charakteryzuje ożywienie na rynku oświatowym, zwłaszcza na prowincji i jednocześnie wskazuje na ciężkie warunki materialne, w jakich znajduje się oświata pozaszkolna — obstalunki wydawnictw są liczne, ale małe, hurtowych zakupów omal brak zupełny.

Kontakt z pokrewnymi instytucjami centralnymi i z samorządami terytorjalnymi C. B. utrzymuje nadal. Kontakt ów polega na doraźnych wspólnych wystąpieniach, zjazdach, zebraniach, lub też na stałym porozumiewaniu się lub udziale w pracach (np. dwumiesięczny zbiorowy kurs instruktorski, prace w Skarbie Pracy Oświatowo Kulturalnej, kontakt z Wydziałem Oświaty Pozaszkolnej Z. P. N. S. P.).

Ostatnio wespół z instytucjami oświatowymi i Wolnej Wszechnicy Polskiej C. B. przystąpiło do zorganizowania Studium Pracy Społeczno - Oświatowej.

Zarząd instytucji stanowią: pp. M. Godecki (przewodniczący), M. Borowiecka (vice - przewodniczący), A. Konewka (skarbnik), K. Frelek (sekretarz), K. Korniłowicz, S. Kopciński, W. Radwan, W. Szymanowska i H. Stattlerówna (zastępczyni).

Komisja Rewizyjna pp.: F. Dąbrowski, Al. Janowski, E. Kolsko.

Pracownicy stali: K. Frelek instruktor objazdowy, zast. kierownika), M. Godecka (kierowniczką składnicy), K. Korniłowicz (prace badawczo - naukowe).

Członków C. B. liczy 248.

*

W obozie letnim, który miał miejsce w r. b. w Mszanie Dolnej, w pięknej okolicy górskiej, przebywało 133-ech młodych ludzi z różnych stron kraju.

*

Kurs pracy społecznej, jaki miał miejsce w lipcu b. r. w Szybach pod Krakowem, skupił — zapewne z powodu trudnych warunków gospodarczych kraju — mniejszą, niż zwyczajnie, liczbę słuchaczy i uległ z tego powodu skróceniu. Na kursie wykładali: dyr. Souper o socjologii, prof. Strumiłło o ideałach harcerstwa polskiego, p. Śliwiński o podstawach życia duchowego młodej Polski, p. Paciorkowski o polityce socjalnej, p. Korniłowicz o postulatach oświaty w ośrodkach przemysłowych.

Z RUCHU OŚWIATOWEGO W POLSCE.

Współpraca nauczycielstwa z Sejmikiem Powiatowym w Łukowie. Dzięki inicjatywie, rzuconej na zeszlórocznym zjeździe powiatowym, by oświatę pozaszkolną w powiecie oprzeć na współpracy nauczycielstwa z Sejmikiem, zdecydował się Sejmik Powiatowy wstawić na rok 1925 do budżetu kwotę 5.000 złotych na cel powyższy.

W związku z tą uchwałą powołana została do życia w marcu b. r. Komisja Oświaty Pozaszkolnej przy Sejmiku, do której z ramienia Zarządu Oddziału Związku P. N. S. P. wszedł jeden członek.

Staraniem tej Komisji zorganizowano we wrześniu b. r. pięciodniowy kurs instruktorski oświaty pozaszkolnej, w którym wzięło udział 32 nauczycieli - związkowców, z początkiem zaś listopada ma powstać w sześciu punktach powiatu sześć ognisk oświatowych, utrzymywanych z funduszy sejmikowych. Z funduszy, przeznaczonych na oświatę pozaszkolną, nabyła Komisja kilka kompletów biblioteczek wędrownych, z dniem zaś 1 września b. r. powołała jednego z nauczycieli-związkowców na stanowisko instruktora oświaty pozaszkolnej.

*

Działalność kulturalna gm. Kamień-Koszyrski. Rada gminna gm. Kamień-Koszyrski, w powiecie Brzeskim, uchwaliła na posiedzeniu dnia 30 sierpnia r. b. założyć wieś wzorową jako ognisko kultury, oświaty i dobrobytu mieszkańców, któraby jako zbiornik bezinteresownej pracy rezultatami swemi promieniowała na pozostałe miejscowości gminy. W wyniku obrad nad referatem, wygłoszonym w tej sprawie przez p. Antoniego Sobieskiego, inicjatora założenia wsi wzorowej, Rada gminna uchwaliła:

1) Przystąpić do założenia wsi wzorowej, wybierając na ten cel wieś Krymno. Po wypełnieniu tego, rozwijać stopniowo podobną działalność na całym obszarze gminy;

2) Wybrać komitet założenia wsi wzorowej, któremu powierzy się obmyślenie planów i sposobów założenia wsi wzorowej oraz ich wypełnienie.

W związku z powyższem uchwalono wezwać wybrany komitet do założenia we wsi Krymno kooperatywy, do której gmina przystępuje z udziałem 4.000 złotych, uruchomić we wsi Krymno jarmarki na sprzedaż żywego i martwego inwentarza oraz innych artykułów pierwszej potrzeby, założyć ruchome biblioteki ludowe dla całej gminy, wyznaczając na ten cel 1.000 złotych; wybór książek winien być skuteczniony w porozumieniu z komitetem wsi wzorowej; zakupić jeden aparat kinematograficzny dla celów oświatowych, asygnując na to 800 złotych, wezwać zarząd gminy do przedstawienia Radzie gminnej projektów, dotyczących zało-

żenia gminnej Kasy pożyczkowo-oszczędnościowej, oraz innych urzędzeń gospodarczo-kulturalnych, jak szkółki drzew owocowych i t. p. na użytek gminy.

*

Zjazd Podhalan o potrzebie oświaty. IX Zjazd Związku Podhalan uchwalił następujące rezolucje w sprawie potrzeb oświatowych i kulturalnych Podhala:

IX Zjazd Związku Podhalan, pierwszej regionalnej organizacji w Polsce, z radością wita inicjatywę szerzenia regionalizmu w Polsce przez Zrzeszenie Akademickich Kół Prowincjonalnych i Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, uważając, że odrodzenie Rzeczypospolitej zależy od wydobycia wszystkich wartości kulturalnych i gospodarczych prowincji polskiej.

Zjazd Podhalan, stwierdzając, że praca oświatowa i stan czytelnictwa na wsi polskiej kuleje głównie z powodu braku środków materialnych i uważając, że w obecnych warunkach gospodarczych nie potrafią spełnić swojego zadania, domaga się uchwalenia przez władze ustawodawcze ustawy o oświacie pozaszkolnej i bibliotekach publicznych, nakładającej na gminy obowiązek wydawania na cele oświaty pozaszkolnej i gminnych bibliotek publicznych ściśle oznaczonych kwot wedle ilości mieszkańców danej gminy.

*

Biblioteki „Proświty”. Towarzystwo ukraińskie „Proświta” uruchomiło cztery rodzaje bibliotek: a) bibliotekę Towarzystwa we Lwowie, b) wędrowną bibliotekę, złożoną z 30 kompletów, rozsyłanych przez Zarząd Główny do najbiedniejszych czytelników i gmin, w których dotąd niema czytelników, c) biblioteki filjalne i d) biblioteki-czytelnie.

Największą uwagę poświęconą bibliotekom-czytelniom, których liczba wynosi w chwili obecnej 1000 z zapasem książek 87.340. Szczegółowe dane o rozmieszczeniu tych bibliotek są podane w Nr. 8 „Narodnij Proświty” z października 1925 r.

Z RUCHU OŚWIATOWEGO ZAGRANICĄ.

Polski Uniwersytet Robotniczy we Francji powstał z inicjatywy nauczycieli polskich, zorganizowanych w Związku P. N. S. P. i postawił sobie za cel szerzenie oświaty w jaknajrozleglejszym zakresie (§ 2 statutu). Siedzibą Zarządu Uniwersytetu jest miasto Lille. Teren działania obejmuje całą Francję, stosując się w działalności swej do miejscowych praw i przepisów o stowarzyszeniach (§ 3).

Polski Uniwersytet Robotniczy urządza pojedyncze wykłady oraz odczyty ze wszystkich dziedzin życia, urządza zebrania i wycieczki oraz konferencje w sprawach, związanych z celami Uniwersytetu, udziela rad i wskazówek w sprawach samokształcenia i organizuje kolportaż wydawnictw naukowych i artystycznych (§ 4).

Całokształtem prac organizacji kieruje Zarząd w składzie trzech członków i dwóch zastępców, wybranych przez zebranie walne na trzy lata; do kierowania jednak pracą oświatową Zarząd powołuje Koło Fachowych Prelegentów, które układa program pracy oświatowej, ustala tematy, czas i miejsce wykładów.

Prezesem Polskiego Uniwersytetu Robotniczego we Francji jest współcześnie p. Stanisław Lenartowicz, redaktor „Wiarusa Polskiego”, sekretarzem kolega Antoni Wiącek, prezes Związku P. N. S. P. we Francji.

P R Z E G L Ą D P I S M.

PRZEGLĄD OŚWIATOWY, miesięcznik Towarzystwa Czytelni Ludowych w Poznaniu, poświęcony sprawom oświatowym i kulturalnym, R. XX czerwiec—lipiec 1925. Poznań. Na treść zeszytu składają się artykuły: ks. A. Ludwiczaka — Biblioteka publiczna, Tadeusza Grabowskiego — Przewodnie idee Polski a Towarzystwo Czytelni Ludowych, Uniwersytet Ludowy w Dalkach, Statystyka słuchaczy VI kursu dla młodzieży męskiej w r. 1924—25, Statystyka słuchaczek VII kursu (dla młodzieży żeńskiej) w r. 1925; A. Seeliéba — Trzeba czy nie trzeba. Materiał do przemówień na wiecach T. C. L. Z ruchu T. C. L. Ze zjazdu b. słuchaczy Uniwersytetu Ludowego w Dalkach. Czasopisma. Z komisji oceniającej.

RUCH PEDAGOGICZNY, czasopismo poświęcone sprawom wychowania i nauczania, organ Sekcji kształcenia nauczycieli Związku P. N. S. P. Rok XII Nr. 4 zawiera: Henryka Rowida — Podstawy socjologiczne szkoły twórczej, dr. Mieczysława Ziemiłowicza — Rada pedagogiczna, dyrektor, wizytator i ich wzajemny stosunek (dok.), Tadeusza Czapczyńskiego — Nauczanie statystyki w szkole powszechnej i średniej (dok.), Wakacyjne Kursy Uniwersyteckie w r. 1925, Przegląd czasopism obcych, Recenzje, Kronikę pedagogiczną i Zapiski bibliograficzne.

SZKOŁA I NAUCZYCIEL, miesięcznik poświęcony sprawom wychowania i nauczania oraz życia organizacyjnego nauczycielstwa — Rok II Nr. 6—7 czerwiec—wrzesień 1925, Łódź. Treść: Wł. Gacki — W przededniu wielkich reform szkolnych w Polsce, Sprawozdanie z trzeciego Zjazdu Wojewódzkiego Związku P. N. S. P., W sprawie regulaminu dla wychowawców w szkołach średnich na terenie Okręgu Szkolnego Łódzkiego, Wł. Gacki — Z aktualnych zagadnień szkolnictwa średniego, Edmund Buda — Protokół lekcji przyrody w kl. III szkoły powszechnej, Stefan Moritz — Lektura „Gry Wojskiego”, Życie zawodowe, Ankiety.

MIESIĘCZNIK PEDAGOGICZNY, pismo poświęcone sprawom szkoły powszechnej. Organ związkowego nauczycielstwa szkół powszechnych w województwie śląskim. Rok XXXIV Nr. 8—9 sierpień—wrzesień 1925. Cieszyn. Zawiera: Jana Zebroka — Stanowisko i obowiązki kierownika szkoły powszechnej, Kilka uwag o nauczaniu języka niemieckiego w polskich szko-

łach powszechnych i wydziałowych, Opracowania metody testów (H. Życzynski), Ustawy szkolne w Czechosłowacji, Z ruchu organizacji, Kronika, Recenzje.

Wyszedł z druku wrześnieowy Nr. 9 (31) miesięcznika ŻYCIE SZKOLNE, poświęconego nauczycielskim konferencjom rejonowym. Pismo to poważnie traktuje sprawy nauczania i wychowania, a zawierając wiele wskazówek praktycznych, niezmiernie ułatwia nauczycielstwu w wywiązywaniu się ze swej mozolnej pracy. Ostatni numer zawiera artykuły: M. Orłowa „Podstawy pedagogiczne i psychologiczne programów ministerjalnych” (c. d.); Ed. Matuszaka „Chwasty na niwie konferencji rejonowych”; A. Rejnerowej „Pogląd Marii Montessori na wychowanie elementarne; Janiny Łepkowskiej „Wpływ stopni na psychikę dziecka; Walerego Nowickiego „Nasze elementarze” (c. d.); F. M. „Wrażliwość i ruchy roślin” i inne. Prenumerata roczna wynosi ośm złotych. Redakcja mieści się w Włocławku przy ul. Cyganka 30. Na żądanie wysyła się numery okazowe.

WIADOMOŚCI O ZWIĄZKU MŁODZIEŻY CHRZEŚCIJAŃSKIEJ W POLSCE „POLSKA Y. M. C. A.”. Biuletyn VII, październik 1925, Warszawa. Informuje o przygotowaniach do Wszechświatowego Zjazdu Y. M. C. A., jaki ma się odbyć w r. 1926 w Helsingforsie; sprawozdanie z podróży, odbytej przez delegata Polskiej Y. M. C. A. dla poznania organizacji chrześcijańskiej młodzieży w Europie zachodniej, pozwala ocenić rozmiary ruchu w różnych krajach; z artykułu p. t. Gmach krakowskiej Y. M. C. A. dowiadujemy się o rozpoczętej w Krakowie budowie wielkiego gmachu, przeznaczanego dla prac Związku. Poza tem Biuletyn podaje krótkie sprawozdanie z obozu letniego Y. M. C. A. w Mszynie Dolnej w lecie 1925 r. oraz z przebiegu kursu pracy oświatowej, który się odbył w lipcu w gmachu Wiejskiego Uniwersytetu Ludowego w Szycach.

Nr. 4, wrześnieowy CZYNU MŁODZIEŻY, miesięcznika ilustrowanego, poświęconego sprawom wychowania młodzieży, w nowej szacie, w okładce kolorowej, zdobionej przez art. malarza Kamila Mackiewicza, obejmuje artykuły: Jakim powinien być Czyn Młodzieży — Z. Łady, Kultura a Szkoła — A. Roszkowskiej, Pierwsza Książka — Zdz. Dębickiego, Nowa Szkoła — Arundale'a w tłum., Książka w domu — W. Grubińskiego, Studcie dziecka — Duvillard w tłum., Książka jako dzieło sztuki — F. Kuroka, Estetyka w Wychowaniu — J. Lasockiej, Szkoła — J. Bandrowskiego, Step Abakanu — W. Piotrowskiego, nadto wiersze J. Lasockiej i F. K. Poza tem działalność Warszawskiej Komisji Oddz. Kół Mł. P. C. K. z art.: W górę serca—ręce do pluga — T. Mickiewicza, wreszcie sprawozdanie z I-szej wystawy Młodej Prasy, Zjazdu Redaktorów Młodej Prasy, z Obrad Młodzieży Wiejskiej, różne wiadomości, z czasopism, humor, dział ogłoszeniowy.

Ukazał się już zeszyt 9-ty za wrzesień r. b. organu Związku Miast Polskich, SAMORZĄDU MIEJSKIEGO. Fachową i aktualną treść otwiera obszerna i gruntowna praca dr. J. Zawadzkiego p. t. „Oczyszczanie wód ściekowych w miastach zagranicznych”, zilustrowana stosownymi rysunkami technicznymi. Studium dr. Zawadzkiego posiada szczególnie doniosłe znaczenie praktyczne właśnie dzisiaj, gdy dzięki uzyskanej większej pożyczce zagranicznej, cztery miasta Rzeczypospolitej przystępują do stworzenia racjonalnej sieci kanalizacyjnej.

Dwie następne prace wnoszą dużo rzeczowego materiału do wciąż palącej sprawy mieszkaniowej: pierwsza, tłumaczona z „Kommunale Zeitschrift”, obszernie omawia „Zwalczanie głodu mieszkaniowego”, drugi stanowi interesujący przyczynek do naszej powojennej działalności budowlanej: „Ruch budowlany w Kaliszu” — pióra M. Szarrasa, prezydenta Kalisza. Na całość interesującej treści zeszytu wrześnieowego „Samorządu Miejskiego” składają się ponadto działy: skorowidze ustaw, kronika miejska, z pism („Architektura i Budownictwo”), z działalności towarzystw (o „T-wie Urbanistów”), bibliografia zagraniczna oraz przegląd wydawnictw miejskich.

Omawiany zeszyt „Samorządu Miejskiego” dobitnie charakteryzują: fachowość omawianych zagadnień, ich aktualność, oraz ścisłe zadzierżgnięcie wzięw z odnośną wiedzą i praktyką zagranicy.

ARCHIV FÜR ERWACHSENENBILDUNG, Organ des Hohenrodter Bundes. 1 Jahrganf. Zeszyty 5 i 6 rok 1924. Wydawnictwo der Arbeitsgemeinschaft, Berlin W 35. Christian Meyer w artykule „Geofilozofja w uniwersytecie ludowym”, zwraca uwagę na konieczność uzupełnienia nauki geografji geofilozofją, która pozostawałaby do geografji w podobnym stosunku, co filozofja przyrody do nauki przyrody i filozofja historii do historii.

Jeżeli opis ziemi zbiera materiał ugrupowany według położenia, granic, wielkości i t. d. i czyni z niego przedmiot badania, traktując krainę jako jedność przestrzeniową, która obejmuje całość życia, to geofilozofja pragnie ujmować całość krainy, poczynając od ziemi aż do właściwej jej cywilizacji i kultury duchowe we wszystkich jej organicznych związkach i przemianach — tylko w przekrojach. Każda kraina ma swoją fizjognomję i każda ma swą własną duszę. Każdy w sobie zamknięty obszar posiada formy gospodarcze, które odpowiadają i jego geograficznemu warunkom.

Dając przykłady w zestawieniu tematów: Starożytna Grecja i nowoczesna Anglja, Rosja i Stany Zjednoczone — podkreśla autor znaczenie analogij i przeciwieństw w procesie myślenia opartego na porównaniach, które dają bogate pole dla wżycia się w przedmiot rozpatrywany przez słuchaczy uniwersytetów ludowych.

Fritz Klatt podaje w sprawozdaniu pod tytułem Wspólne Kierownictwo Kursów — doświadczenia z kursów, odbywanych w internatowym uniwersytecie ludowym i seminarjum dla pracy oświatowej w Prerow.

E. Rosenstock w artykule pod tytułem „Andragogika”, rozważa sprawę stosunku oświaty dorosłych do pedagogiki. Szkoły istnieją przede wszystkim dla dzieci. Oświata dorosłych jest sprawą życia, nie szkoły. Szkoła wprowadza młode pokolenie na utarte szlaki kultury, które wytyczyli przodkowie. Człowiek dorosły musi zerwać z utartymi szlakami, jeśli chce rozwinąć swą istotę. Szkoła kształci młodzież, dorosłego kształci życie. Czasy najnowsze jednak wytworzyły szkołę dla dorosłych. Wynika z tego, że człowiek dorosły nie wynosi z życia tego, co ono dać winno. Dlatego to, co dorosłemu odmówiło życie, winna mu dać szkoła. Że potrzeba ta jest wspólną zarówno dla ludzi oddających się zawodom praktycznym jak i dla teoretyków, dowodzą tego dwa typy szkół dla dorosłych: Szkoła mądrości tak, jak ją sformułował hr. Keyserling w Darmstadt, i szkoła służąca sprawom zawodu. Obie szkoły są wyrazem przeciwieństwa, jakie zachodzi pomiędzy teorią a praktyką. Jedna ma za zadanie skupić ludzi dorosłych dla pracy nad poznaniem ducha ludzkości, działając w atmosferze wolnej od wszelkich praktycznych widoków i korzyści. Druga nie interesuje się życiem duchowym, lecz sprawami fachu, procesem wytwórczości technicznej i t. p. Obie szkoły nie dają się zmieścić w tem, co zawiera w sobie pojęcie pedagogiki i wchodzą w pojęcie nowe, dotąd nieznanne: andragogiki.

Andragogiką zatem będzie dążenie do szkolnego kształcenia ludzi dorosłych.

Biorąc asumpt z programu obu wyżej wspomnianych dwóch typów szkół dla dorosłych, które szczegółowo omawia i ocenia, dochodzi Rosenstock do wniosku, że typem szkoły, która byłaby pozbawiona jednostronności tamtych, winna być „szkoła prawa” — jak ją nazywa. Swę główne zadanie musi ta szkoła widzieć w tem, by zostawić człowiekowi dorosłemu swobodny czas, któregooby on mógł użyć na omawianie wspólnie z innymi form, kierunków i zadań życia.

Różnica między tą szkołą dla dorosłych i szkołą dla dzieci leży nie w materiale nauki, lecz w czem innym, a mianowicie w tem, co stanowi przedział pomiędzy dzieckiem a dorosłym w formie t. zw. „wejścia w życie”.

W andragogice staje się teoria praktycznym czynem przez odpowiedzialne słowo; ale praktyczny czyn, który jest wywołany koniecznością, staje się teoretycznie jasny. Tą koniecznością — zdaniem Rosenstocka — jest powojenne położenie Niemiec. Na nic się nie przyda zastanawiać się, czy należy uprawiać pedagogikę, czy demagogikę, gdyż dziecięce sny zostały przeżnione, a demagogiczne sztuczki już nie odnoszą skutku. Marzenia i sztuczki rozbiły się o straszną rzeczywistość. Można tylko albo nic nie czynić, to znaczy, godzić się na śmierć, albo opowiedzieć się za szkołą prawa, t. j. po męsku stwierdzić pogrzebane nadzieje i przez to znów wejść w życie. Tylko w nowej sytuacji takiej szkoły będzie mógł los, który dotknął naszą generację, stać się historyczną nauką. Po tej nauce spodziewa się autor dopiero związania narodu w jedną nierozzerwalną całość.

G. D. H. Cole omawia problem pisemnych wypracowań, zaczerpniętych z prac angielskich.

Sumienny — jak zawsze — przegląd najnowszej literatury, sprawozdania z kursów, zjazdów i uniwersytetów ludowych, w zeszycie zaś szóstym nadto wspomnienia pośmiertne, poświęcone Ludo Harimannowi i P. Natorpowi, zamykają ostatnie zeszyty pierwszego rocznika.

ČESKA OSWETA, lidowychowny obzor. Rocznik XXII Nr. 1. Praga 1925. Treść: dr. J. Kudela: Działalność oświatowa w legionach rosyjskich po marcowej rewolucji, F. Lips: Biblioteczna praktyka a teoria, A. Sprinc: W. Hofmann o roli biblioteki publicznej, Fr. Frídrieh: Dwie pilne kwestje w czytelnictwie ludowem, A. Rambousek: Dziesięć lat milczenia, Uniwersytety ludowe, Biblioteki ludowe, Czytelnictwo ludowe, Przegląd oświatowy, Wskazówki oświatowe, Oświata pozaszkolna zagranicą, Film i przeżrocze.

PISMA I KSIĄŻKI NADESLANE DO REDAKCJI.

Przegląd Oświatowy, r. XX czerwiec—lipiec 1925 r. Poznań, Bibliografja Pedagogiczna, rok V Nr. 2 — Warszawa 1925 r., Ruch Pedagogiczny, r. XII Nr. 7 Kraków 1925 r., Miesięcznik Pedagogiczny, r. XXXIV Nr. 8—9. Cieszyn 1925, Wychowanie Przedszkolne, r. I Nr. 8—9. Warszawa 1925, Głos Gminy Wiejskiej, r. I Nr. 2. Warszawa 1925, Zdrój, r. I Nr. 2. Opole 1925, Szkoła i Nauczyciel, r. II Nr. 6—7. Łódź 1925, Życie Szkolne, r. III Nr. 6, 9. Włocławek 1925, Wiadomości o Związku Młodzieży Chrześcijańskiej w Polsce Y. M. C. A. Biuletyn VII październik 1925, Młoda Polska, r. VI Nr. 17—18, 19 Kraków 1925, Siew, r. XII N-ry: 37, 38, 39, 40, 41, 42. Warszawa 1925, Czyn Młodzieży, r. I Nr. 4. Warszawa 1925, Samorząd Miejski, r. V Nr. 9 — Warszawa 1925, Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy, r. XIV Nr. 5, 6—7. Lwów 1925, Zagroda Wzorowa, r. I Nr. 16, 17, 18. Lwów 1925, Śpiewak Śląski, r. VI Nr. 8—9. Katowice 1925, Głos Powiatu Kozienskiego, r. II Nr. 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41. Zwoleń—Kozienice 1925, Głos Gminy Wiejskiej, r. I Nr. 2. Warszawa 1925, Gmina, r. VII Nr. 17, 18, 19. Warszawa 1925, Pracownik Samorządowy, r. II Nr. 7, 8, 9 — Warszawa 1925, Świat i Prawda, ilustrowane pismo miesięczne, r. III Nr. 24, 25, 26, 27 — Grudziądz 1925, Česka Osweta, r. XXII Nr. 1. Praga 1925, Deutsche Blätter in Polen, r. II Nr. 7, 8. Poznań 1925, Ostdeutsches Volksblatt, r. IV Nr. 35—41. Lwów 1925, Edward Rosset — Alkoholizm w Łodzi w świetle badań statystycznych, Łódź 1925.

REDAKTOR: D-r EUSTACHY NOWICKI

WYDAWCA W IMIENIU ZWIĄZKU POLSKIEGO NAUCZYCIELSTWA
SZKÓŁ POWSZECHNYCH I REDAKTOR ODPOWIEDZIALNY:
ALEKSANDER PATKOWSKI.